

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

NLKP ajaloo kateeder

A T E I S M I A L A S E K A S V A T U S T Ö Ö
Ü L E S A N N E T E S T J A K O G E M U S -
T E S T K A A S A J A L (E E S T I N S V
R A H V A Ü L I K O O L I D E A T E I S M I -
T E A D U S K O N D A D E T E G E V U S E
P Ö H J A L)

Diplomitöö

Töö teostaja: I. RAJASALU

Töö juhendaja: K. KOGER

*NSV Liidu ajal. kat.
ihv. nr. 1889*

S I S S E J U H A T U S

Kommunistliku ühiskonna ülesehitamine on saanud nõukogude rahva vahetuks praktiliseks ülesandeks. XXII kongressil vastuvõetud NLKP programm näitab ära selle ülesande lahendamise konkreetseid teed. Nendeks on kommunismi materiaal-tehnilise baasi rajamine, kommunistlike ühiskondlike suhete arendamine ja uue inimese kasvatamine.

Kommunismi materiaal-tehnilise baasi rajamine ja kommunistlike ühiskondlike suhete kujunemine loovad objektiivsed tingimused selleks, et samaaegselt kasvatada uus inimene. Kuid nõukogude inimeste kommunistliku teadlikkuse formeerumine, nende "kasvamine" ei toimu iseenesest ja automaatselt ainult inimeste elu materiaalsete ning sotsiaalsete tingimuste muutumise põhjal. Ka need materiaalsed ja sotsiaalsed tingimused tulevad luua töötajate endi poolt, sest kommunismi ülesehitamine saab olla ja on ainult rahva käte, tema energia, tema mõistuse töö resultaat. Järelikult tuleb just parteiorganisatsioonide juhtimisel, teadliku ja sihipärase kasvatustöö tulemusena murda see surnud ring ning töö ja töökasvatuse kaudu rajada nii kommunism kui ka kujundada uus inimene. Kommunistliku ühiskonna, harmooniliselt arenenud inimese areng nõuab aga minevikuigandite, sealhulgas religioossete tõekspidamiste ületamist.

See ülesanne on NLKP programmis fikseeritud järgmiselt:
"On tarvis süstemaatiliselt teha laialdast teaduslik-ateistlikku propagandat, kannatlikult selgitada, kui paikapidamatud on usulised vaated, mis tekkisid minevikus selle tõttu, et inimesi rususid looduse stiihilised jõud ja sotsiaalne ike, et nad ei teadnud loodusnähtuste ja ühiskondlike nähtuste tõelisi põhjusi."¹

Lähtudes ülaltoodust valisimegi käesoleva diplomitöö teemaks küsimuse nõukogude töötajate hulgas teadusliku maailmavaate väljakujunemise ühest komponendist - teaduslik-ateistlikust kasvatustööst.

Kõigepealt seab autor ülesandeks - selgitada välja ateistliku kasvatustööga seotud põhiline küsimuste ring ja parteilise juhtimise sellealased kogemused. Samuti leiavad käsitlemist ateistliku kasvatustöö meetodid ja vormid ning NLKP poolt püstitatud ateismialase töö ülesanded kaasajaks. Ülaltoodust lähtudes vaadeldakse 1961.aastast peale tekkinud kultuuriülikoolide osa ateistliku kasvatustöö läbiviimisel. Diplomitöös on püütud üldistada kõikide meie vabariigis töötavate ateismikoolide ja -teaduskondade kogemusi, välja arvatud Narva ja Pärnu, millede kohta autoril ei õnnestunud lähemaid andmeid saada.

Üksikasjalikumalt peatutakse ^Tartu Rahvaülikooli loodusteaduste ja ateismiteaduskonna tööl.

Kuna andmed ateismikoolide ja -teaduskondade kohta

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei ^Programm, Tallinn 1961, lk.112 (edaspidi Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Programm).

yabariiklikus ühingus "Teadus" osutusid liiga puudulikeks (vaatamata sellele, et ühing "Teadus" peaks faktiliselt juhtima ja suunama seda tööd) siis tuli autoril objektiivsete andmete hankimiseks luua isiklik kontakt vastavate koolide ja teaduskondadega. See loomulikult raskendas olulisel määral diplomitöö kirjutamist ning mõjub ka tema kvaliteedile. Sellepärast peab autor sageli toetuma kirjade teel saadud faktidele või isiklikule vahetule kontaktile - vaatlusele. Narvast ja Pärnust tulid andmed hankida isegi telefoni teel. Tartu AÜN Kultuurihoone juures tegutsevast loodusteaduste ja ateismiteaduskonna tegevusest, tänu nõukogu esimehe sm. A.Mitti heatahtlikule kaasabile, võttis autor jõudumööda isiklikult osa.

Kirjandusest tuleb ennekõike nimetada selliseid autoreid, nagu K.Marx, F.Engels, V.Lenin, G.Plehhanov, kellede sõnavõttud usu küsimustes omavad metoodilise, sügava teaduslik-teoreetilise tähtsuse.

Diplomitöö kirjutamisel, eriti partei poliitikat käsitledes juhindus autor samuti NLKP kongresside, konverentside ja pleenumite vastavatest otsustest ning V.I.Lenini artiklist "Töölispartei suhtumisest religiooni" (15.kd., lk.369-379).

Oma ülesehituselt koosneb diplomitöö sissejuhatusest, kahest peatükist ja lõppjäreldest. Esimeses peatükis käsitletakse kaasaja ateistliku kasvatustööga seotud metoodilis-teoreetilisi probleeme, kuna teine peatükk on terveni pühendatud ateismikoolide ja -teaduskondade tegevuse analüüsimisele.

K O M M U N I S T L I K P A R T E I
A T E I S M I A L A S E T Ö Ö Ü L E S A N -
N E T E S T K A A S A J A L .

Selleks, et mõista Kommunistliku partei poolt püstitatud ateistliku kasvatustöö alaseid ülesandeid kaasajal, pöördugem kõigepealt selgituse saamiseks tagasi ajaloo poole ja piiritlegem religiooni ning ateismi mõiste, nende olemus.

§ 1 . Religiooni ja ateismi olemusest.

Näib, et kõige paremaks võtmeks meie diplomitöös käsitlevate probleemide avamisele on kuulus K.Marxi ütlus: "Religioon on oopium rahvale."¹ V.I.Lenin rõhutas omakorda: "... see Marxi väljendus on kogu marksistliku maailmavaate nurgakivi religiooni küsimuses."² Ta on nurgakiviks sellepärast, et just ekspuataatorite kättes muutub religioon selleks teadlikult kasutatavaks vahendiks, millega mürgitatakse ja uinutatakse töötavate inimeste teadvust, püütakse muuta neid tahtejõuetuteks ja eks-

¹ K.Маркс, К критике гегелевской философии права. См.

К.Маркс и Ф.Энгельс, Соч,изд. второе, Т. I, стр. 415.

² V.I. Lenin, Teosed, 15.kd., lk. 369.

pluateerimisest vabanemises kahtlevateks, võitlusvõimetuteks töötegijateks.¹

Niisiis - religioon on klassiühiskonnas üheks nendest vahenditest, mille abil püütakse hoida töötavaid hulki nii füüsilise kui ka vaimse rõhumise kütkeis. Ent religiooni olemuse mõistmiseks ei piisa toodud ideelis-poliitilisest hinnangust.

Mis on siis religioon? Me ei saa nõustuda nendega, kes käsitlevad religiooni kui üht ühiskondliku teadvuse vormi, tema alaliiki, komponenti. Vastupidi. Religioon on ühiskondlik-ühiskondliku teadvuse vorm. Nagu teisedki ühiskondliku teadvuse vormid "peegeldab" ka religioon tegelikkust. Kuid erinevalt näiteks sellistest ühiskondliku teadvuse vormidest, nagu teadus, materialistlik filosoofia, realistlik kunst, on ta tegelikkuse ebatöeliseks, viirastuslikuks, moonutatud peegelduseks.

F.Engels kirjutas selle kohta järgmiselt:"Igasugune religioon pole ju midagi muud kui fantastiline peegeldus inimeste peades neist välisjõududest, mis valitsevad inimesi nende igapäevases elus, peegeldus, millesmaised jõud omandavad ülemaiste jõudude vormi."² Kajastades tegelikkust fantastiliselt ja ebatöepärasena, omandavad maised jõud religioonis ebamaise vormi. Religioon klassiühiskonnas on ühendatud usuga üleloomulikkusse ja öndsasse hauatagusesse ellu.

¹ Õelduga seoses võiks meenutada järgmisi, meetoodiliselt väga tähtsaid V.I.Lenini sõnu:"Kõiki kaasaegseid religioone ja kirikuid, kõiki ja igasuguseid religioosseid organisatsioone vaatleb marksism alati kui kodanliku reaktsiooni organeid, mis teenivad ekspluateerimise kaitsmise ja tööliisklassi uimastamise huve." Teosed, 15.kd., lk.369-370.

² vt. Anti-Dühring, Tallinn 1951, lk.279.

Religioon on tihedalt ja sügavalt seotud idealismiga, samal ajal kui teadus on religiooni lepitamatuks vastaseks.

Et religioon on ühiskonna elutingimuste fantastiline peegeldus, siis on religioossed uskumused võimalikud ainult teatavail ajaloolistel tingimustel.

Religioon on ajalooline nähtus.¹

Meie edasist analüüsi silmas pidades rõhutame juba siinkohal, et religiooni struktuur hõlmab kolme selgesti eraldatavat osa: religioossed kujutelmad; usukultus ehk religioosne kombestik ja religioossed tunded.

Religiooni vastandiks on ateism. Ateism on järjekindel materialistlik vaade, mõtteviis, mis eitab religiooni kui usku üleloomulikkusse (usku jumalate olemasolusse, hingesse, ebaloomulikesse jõududesse, hauatagusesse ellu, hinge surematusse). Ateismi tekkimine ja areng on seaduspäraseks nähtuseks. Ateismi areng toimub tihedas seoses teaduste, materiaalse tootmise, ühiskonna poliitilise elu ja filosoofia progressiga.²

Ateismi lahutamatu koostisosadena tuleb nimetada järgmisi: religiooni filosoofiline, loodusteaduslik ja ajalooline kriitika. Siinjuures on religiooni filosoofilise kriitika ülesandeks kummutada kõik võimalikud jumala olemasolu tõestavad "teaduslikud" teooriad, teoloogia (kosmoloogia, teleoloogia, ontoloogilised tõestused jt.)³

¹ Religiooni tekkimisest, tema arengu etappidest vt. lähemalt С.А.ТокареВ, Религия в истории народов мира, Политиздат М., 1964, "Марксистско-ленинская философия. Учебное пособие. М., Политиздат. 1964, Стр. 473-474.

² vt. lähemalt "Философская энциклопедия", М. 1960, Т. I, стр. 107-III.

³ lähemalt vt. sealsamas lk. 175-176.

Religiooni loodusteaduslik kriitika hõlmab probleemide valdkonna, mis käsitlevad ja selgitavad päikesesüsteemi, universumi teket, elu tekkimise, inimese kujunemise ja tema psüühilise olemuse, psüühikaga seotud küsimusi. Religiooni loodusteadusliku kriitika ülesandeks on järelikult hajutada valed ettekujutused jumalast kui kõige olemasoleva loojast, mittemateriaalsest "hingest" ja hauatagusest elust.

Religiooni ajalooline kriitika seab oma ülesandeks vastuse andmise sellele, kuidas tekkis ja arenes religioon, kuidas tekkis ja arenes kogu religioosne organisatsioon.

Ateistliku mõtte sünd, tema formeerumine ja areng toimus lepitamatus võitluses religiooniga ning on lahutamatu materialismi, eriti materialistliku filosoofia edusammudest. Nagu religioonis, nii võime ka ateismi ajaloolises arengus eraldada rea etappe, vorme. Nimetagem siinkohal järgmisi: muistne ehk orjandusliku ühiskonna perioodi ateism, kodanlik ja lõpuks proletaarne ehk marksistlik ateism.¹

Eriti suureks, revolutsiooniliseks pöördeks kujunes proletaarse, marksistliku ateismi tekkimine, mis tähistab uut, kvalitatiivset hüpet teaduse poolt religiooni vastu peetud võitluse ajaloos.² Proletaarse, teadusliku ateismi üleolek kõikidest varasematest marksismieelsetest ateismi vormidest tuleneb just sellest, et marksism laiendas

¹ vt. *Философская энциклопедия*, М., 1960., т. I.

² V.I.Lenin hindas toimunud pööret järgmiselt: "Alles Marxi filosoofiline materialism näitas proletariaadile väljapääsu sellest vaimsest orjusest, milles tänini kiratsesid kõik rõhutatud klassid. Alles Marxi majandusteaduslik teooria selgitas proletariaadi tõelise seisundi kapitalismi üldstruktuuris." Teosed, 19.kd., lk. 7-8, vt. samuti 15.kd., lk. 372.

materialismi looduse tunnetamiselt inimühiskonna elu nähtustele. Alles marksistlik religiooni kriitika oli võimeline esmakordselt avama tõelised religiooni tekkimise, arenemise ja kadumise põhjused. Alles marksism suutis teaduslikult välja selgitada religiooni peamised juured, näidata ära religioosete uskumuste reaktsiooniline olemus ning nende ületamise teed.

§ 2. Religiooni tekkimise põhjustest, teda toitvatest "juurtest" .

Asudes põgusalt käsitlema religiooni tekkimise põhjusi ja teda säilitavaid tegureid peame siinkohal märkima, et meie marksistlikus kirjanduses pole üksikküsimustes lõplikud seisukohad veel välja suutnud kristalliseeruda.¹ Eriti takistavalt ja pidurdavalt mõjub ühiskonnapsühholoogia probleemide läbitöötamatus.

Religiooni tekkimise ja säilimise põhjuste analüüsimisel aitab meil kõige sügavamale tungida V.I.Lenini poolt süstematiseeritud ja edasiarendatud marksistlikud seisukohad religiooni juurtest.

Religiooni tekkimise primaarsed põhjused peituvad enne-
kõike ja peamiselt inimese ja looduse suhete valdkonnas.

Religiooni tekitas metsinimese jõuetus võitluses loodusega.²

¹ vt. näiteks Ю.Левада, Религия как исторический продукт. "Вопросы философии" 1965, № 4, стр. 171-174.

² V.I.Lenini seisukoht sõna sõnalt on järgmine: "... metsinimese jõuetus tema võitluses loodusega sünnitab usu jumalatesse, kuraditesse, imedesse jne." (10.kd., lk.64). Siinjuures peab rõhutama, et seda "jõuetust" ei tule mõista mitte absoluutselt, vaid suhteliselt, Kui ürginimene oleks olnud tõesti võimetu võitluses loodusega, siis oleks ta hukkunud juba oma ajaloo algul. Tootlike jõudude pidev arenemine relvastas inimest võitluses loodusega, kuid religiooni tekitas just võimetustunne.

Vaadeldes seda küsimust edasi, me esitame järgnevalt ühe autori (I.A.Kröveljovi) seisukohad. Tema käsitlesest näeme, et tähtis pole mitte üksnes jõuetuse seisund, vaid ka selle jõuetuse ja oma väljapääsematu olukorra tunneta-
mine.

Selleks, et inimese jõuetusest saaks välja kasvada religioon, peab see jõuetus kajastuma teadvuses. Kuid inimese psüühilise elu selline keerukus ja rikkus, et religioon ja idealism muutuksid gnoseoloogiliselt võimalikuks, saavutatakse ainult järk-järgult. Kõik, mida me teame ürgkogukondliku ühiskonna inimese elust, tegevusest ja mõtle- misest, tunnistab seda, et tema praktilise ja vaimse tege- vuse keskpunktiks olid tema materiaalsete vajaduste rahul- damisega seotud küsimused. Inimese vaimne tegevus oli täie- likult allutatud toidu hankimisele, kaitsele külma, kiskja- te ja vaenlaste eest.

"Ideede, kujutluste, teadvuse loomine," ütlevad selle kohta Marx ja Engels, "on algselt vahetult põimitud materi- aalsesse tegevusse ..." ¹ Vaimse tegevuse eraldumine materi- aalsest tegevusest toimus aga siis, kui tootlike jõudude areng oli saavutanud sellise taseme, et inimesel jäi võit- lusest oma olemasolu eest üle küllaldaselt aega ja energiat abstraktseteks mõtisklusteks küsimuste üle, millistel pol- nud vahetult elulist tähtsust.

See religioossete uskumuste tekkimise ja eksisteeri- mise gnoseoloogiline võimalikkus kujutab endast religiooni gnoseoloogilisi juuri. Nimetatud võimalikkus realiseerub

¹ К.Маркс и Ф.Энгельс, "Немецкая идеология", М. 1956, стр. 28.

ainult siis, kui on olemas vastavad sotsiaalsed tingimused. Selle tõttu tuleb religiooni sotsiaalseid ja gnoseoloogilisi juuri alati vaadelda tihedas seoses.¹

Selgitades religiooni olemust ei tohi me hetkekski unustada, et religiooni tekkimise ja tema säilimise põhjused on ikkagi põhiliselt ja domineerivalt sotsiaalsed. Religiooni tuleb vaadelda kui mitmekülgset süsteemi. Ka juba ürgühiskonnas etendasid olulist osa sellised nähtused, nagu ühiskondliku sfääri seosed, kultuse organisatsiooniline külg, kollektiivi ühiskondlik teadvus jne. Juba Marx märkis omal ajal, et religioosne tunne on samuti ühiskondlik produkt.²

Just klassiühiskonna tekkimisega kujunevad religiooni peamiseks allikaks ühiskondlikud jõud, mis avaldavad inimestele rõhuvat ja orjastavat mõju.

Seda peab silmas Lenin, kui ta kirjutab: "Töötavate hulkade sotsiaalne mahasurutus, nende n ä i l i s e l t täielik abitus kapitalismi pimedate jõudude ees, kapitalismi, mis iga päev ja iga tund põhjustab kõige metsikuid piinu lihtsatele tööinimestele tuhat korda rohkem kui igasugused erakordsed sündmused, nagu sõjad, maaväri-

¹ vt. lähemalt М.А. Кривелев, Ленин о религии, Москва 1960, lk. 115 (edaspidi М.А. Кривелев, Ленин о религии ja I.A. Kröveljov, Religiooni sotsiaalsed ja gnoseoloogilised juured, "Teadus ja religioon" (artiklite kogumik) Tallinn 1959, lk.24 (edaspidi I.A. Kröveljov, Religiooni sotsiaalsed ja gnoseoloogilised juured).

² vt. lähemalt Ю.Левада, Религия как исторический продукт.

"Вопросы философии" 1965, № 4, стр. 172-173.
Nõustuda tuleb samuti seisukohaga, et religioosne kombestik on juba ürgühiskondliku kollektiivi ühiskondlik produkt (vt. С.А. Токарев, Религия в Истории народов мира, М., 1964, стр.531.)

semised jne. - selles ongi religiooni kõige sügavam juurtänapäeval."¹

On tarvis märkida, et see leninlik hinnang on antud kapitalismi tingimuste kohta. "Nendes tingimustes", rõhutab Lenin, "on religiooni juured peamiselt sotsiaalsed."²

Ent tänapäeval ei piisa enam lihtsalt "ekspluateerivate klasside jõuetuse"³ kui paremasse hauatagusesse ellu paratamatu usu tekkimise teguri äramärkimisest ja nende V.I.Lenini sõnade kordamisest. Nõustugem J. Levadaga, kes nõuab meie kaasaegselt teaduselt selle "jõuetuse" konkreetsemat uurimist.⁴ Seni aga seda vajalikult tehtud veel pole.

V.I.Lenin on kasutanud samuti mõisteid usu "ajaloolistest ja majanduslikest" juurtest.⁵ I. Kröveljovi tõlgituse järele tuleb religiooni ajalooliste juurte all mõista neid põhjusi, mis toidavad religiooni kui minevikuigandi eksisteerimist, raskendavad temast ülesaamist.

Kui aga ühiskonnas on veel olemas olukordi, mis tekitavad ja toetavad religioosseid uskumusi, siis peamiselt on need tingitud ühiskonna majanduslikust korrast. Sel juhul tulevat rääkida religiooni majanduslikest juurtest.⁶

¹ V.I.Lenin, 15.kd., lk.372.(sõrendused meie -I.R.)

² Sealsamas.

³ vt. V.I.Lenin, 10.kd., lk.64.

⁴ Ю. Левада, Религия как исторический продукт. "Вопросы философии" 1965, № 4 стр. 173.

⁵ vt. V.I.Lenin, 10.kd., lk.67.

⁶ И.А.Кривелев, Ленин о религии, стр. 112.

§ 3. Kommunistliku partei suhtumisest religiooni.

Proletaarse partei poliitika, tema suhtumine religiooni põhjendati K.Marxi ja F.Engelsi poolt. Silmapaistvad on siin ka V.I.Lenini saavutused ja osa. Eriti hinnatav on V.I.Lenini võitlus revisionistide vastu, kes moonutasid ja võltsisid Marxi ja Engelsi vaateid ning püüdsid religiooni muuta nn. "eraasjaks".

Antud küsimuse käsitlemisel on vaja rangelt teineteisest eraldada kaks täiesti iseseisvat probleemi. Need oleksid: 1) proletariaadi riigi ja religiooni suhted ning 2) kommunistliku partei ja religiooni vahetõrge. Jälgiksime kõigepealt õige põgusalt võitnud proletariaadi riigi ja usu suhteid.

Juba 1905.a. kirjutas V.I.Lenin selles küsimuses järgmist: "Me nõuame, et usk oleks eraasjaks riigi suhtes ... Riigil ei tohi olla tegemist usuga, usuühingud ei tohi olla seotud riigivõimuga. Igaühel peab olema täielik vabadus tunnustada mistahes usku või mitte tunnustada ühtki usku ...". Ja lisas: "Kiriku täielik lahutamine riigist - see on nõudmine, mille esitab sotsialistlik proletariaat kaasaegsele riigile ja kaasaegsele kirikule."¹

¹ Sellele juhtis tähelepanu V.I.Lenin oma artiklis "Sotsialism ja usk" (vt. Teosed 10.kd., lk. 65.) Kui ta kirjutas: "Usk tuleb kuulutada eraasjaks - nende sõnadega on harilikult viisiks väljendada sotsialistide suhtumist ususse. Kuid nende sõnade tähendus tuleb täpselt kindlaks määrata, et need ei saaks tekitada mingisuguseid arusaamatusi."

Leninlik loosung südametunnistuse vabaduse kohta on Nõukogude riigis tagatud konstitutsiooni § № 124.

Järgnevalt peatume Kommunistliku Partei ja religiooni vahekorral.

Seistes südametunnistuse vabaduse positsioonil, on V.I.Lenin alati rõhutanud, et partei ei kavatse seda vabadust kasutada religioosse ideoloogiaga rahu sõlmimiseks.¹ Ta rõhutab: "Sotsialistliku proletariaadi partei seisukohalt ei ole usk eraasi. Meie partei on töölisklassi vabastamise eest võitlevate teadiike, eesrindlike võitlejate ühing. Selline ühing ei või ega tohi suhtuda ükskõikselt usuliste veendumuste näol esinevasse ebateaduslikkusse, harimatusse või vaimupimedusse."²

§ 4 . Religioosete igandite säilimise põhjustest kaasajal ja nende ületamise teedest.

Marksism-leninism, avades religiooni tekkimise põhjused ja tema juured ühiskonnas, näitas ühtlasi ka ära võimalused religiooni ületamiseks inimeste teadvuses.

K.Marx kirjutas religiooni kaotamise kohta järgmist: "Reaalse maailma usuline peegeldus võib üldse kaduda alles siis, kui inimeste tegeliku i g a p ä e v a s e e l u s u h t e d kujunevad neil selgeteks mõistlikeks suheteks üksteisega ja loodusega. Ühiskondliku elu protsessi s.o.

¹ V.I.Lenin juhtis ühtlasi tähelepanu sellele, et ka F.Engels kirjutas oma avalduses alla, et sotsiaaldemokraatia peab religiooni eraasjaks riigi suhtes, mitte sugugi aga enese suhtes, mitte marksismi suhtes, mitte töölispartei suhtes (vt. Teosed, 15.kd., lk. 371).

² V.I.Lenin, Teosed, 10.kd., lk. 66.

m a t e r i a a l s e t o o t m i s p r o t s e s s i vorm vabaneb oma müstilisest uduloorist alles siis, kui ta hakkab alluma inimeste teadlikule plaanipärasele kontrollile kui inimeste vaba ühiskondliku liidu produkt."¹ Niisiis - religiooni ületamise teeks saab olla vaid põhjalik sotsiaalmajanduslik ümberkujunemine, majandusliku rõhumise likvideerimine.

Eeldused selliseks sotsiaalmajanduslike elutingimuste muutmiseks ja religioosete igandite täielikuks ületamiseks löi esmakordselt ajaloos Suur Sotsialistlik Oktoobri-revolutsioon. Ta kaotas 1) tootmisvahendite eraomanduse ja inimese ekspluateerimise inimese poolt, kaotas selle majandusliku orjuse, mis sünnitas religiooni. Sellega murti usu peamine sotsiaalne juur.² 2) hävitas selle klassialuse, millele kirik varem tugines ja 3) viis ellu leninliku loosungi südametunnistuse vabaduse kohta (lahutati kirik riigist, kool kirikust jne.).

Praktilises elus on see kajastuse leidnud paljumiljoniliste töötajate hulkade eemaldumises religioonist.

Kuid täielikult ei ole religioon meie maal kadunud. Ta eksisteerib sotsialismieelse ideoloogia jäanusena, sest inimeste ühiskondlik teadvus on konservatiivsem kui ühiskondlik olemine. Religiooni kui igandi säilimise põhjused on järgmised.

¹ K.Marx, Kapital, I kd., Tallinn 1953, lk.77 (Meie sõrendused).

² Küsimusel sellest, kas usu sotsiaalsed juured käesoleval ajal on lõplikult hävitatud, peatume hiljem.

Üks põhjustest, mis pidurdab usklike eemaldumist religioonist, raskendab usulistest iganditest lahtisaamist ja vahel teatud olukordades isegi elustab neid, on traditsiooni jõud, sajandite vältel juurdunud harjumuste jõud.¹

Usulised eelarvamused, mida inimeste teadvusse on sisendatud sadade ja tuhandete aastate jooksul, on visad kaduma.

Seda tuleb näiteks silmas pidada, kui on juttu naiste usklikkusest. Valdav enamus usklikest (üle 70%) ongi meil praegu naised.² Töötavat naist on sajandite vältel peale mehega võrdse sotsiaalse rõhumise lämmatanud surve ka koduse majapidamise näol. Samuti pühendavad naised praegu suurema osa oma ajast lastele ja köögile. See hoiab neid eemale ühiskondlikust elust, raskendab vanade traditsioonide ja harjumuste kadumist ning uute tekkimist.

Peale naiste on usulised eelarvamused tugevasti juurdunud vanematel inimestel, kelle maailmavaade kujunes välja vana, ekspluataatorliku korra tingimustes. Üle 40 eluaasta vanad inimesed moodustavad praegu usklike põhimassi, umbes 70 %.³

Nii naiste kui ka vanemate inimeste kaasatõmbamine aktiivsele ühiskondlikule tegevusele nende vabastamiseks usulistest eelarvamustest on eriti tähtis sellepärast, et nad

¹ Eriti oluline on traditsiooni probleem religiooni kombestikust rääkides. Nõustugem nende autoritega (J. Levada, S. Tokarev), kes rõhutavad kombestiku külje suurt iseseisvust ja pikaajalist vastupidavust, püsivust isegi peale vastavate ideede, maailmavaateliste süsteemide väljasuremist.

² N. Gubanov, Religioossete igandite olemasolu põhjustest NSV Liidus, "Teadus ja religioon (artiklite kogumik)", Tallinn 1959, lk. 56.

³ L. Iljitšov, Teadusliku maailmavaate kujundamine ja ateistlik kasvatustöö, "Eesti Kommunist" 1964, № 2, lk. 15 (edaspidi L. Iljitšov, Teadusliku maailmavaate kujundamine ja ateistlik kasvatustöö).

kannavad usulise ideoloogia kahjulikku mõju edasi oma perekondadesse, kasvatavad noori vanade traditsioonide vaimus ning mõjutavad sellega noorte maailmavaate kujunemist. Nagu näitavad konkreetsete sotsioloogiliste uurimuste andmed, tegelevad laste kasvatamisega (domineerivalt) just naised ja vanaemad-isad. Seda ongi silmas peetud, kui NLKP KK otsuses 9. jaanuarist 1960. a. "Parteipropaganda ülesannetest tänapäeva tingimustes" on öeldud, et naiste hulgas tehtavas propagandatöös tuleb silmas pidada nende ideeliste vajaduste ja huvide suurendamist, naiste, eriti koduperenaiste kaasatõmbamist aktiivsele ühiskondlikule ja poliitilisele elule, võitlust usuliste eelarvamuste ja samuti väikekodanlike igandite vastu.¹

Teiseks religiooni igandite säilimise teguriks on religiooni teise koostisosa - tunnete, emotsioonide tihe side traditsioonide - kombestikuga ning nende visadus.

Sellele juhtis omal ajal tähelepanu Plehhanov. Ta kirjutas: "Religioon ... lakkab eksisteerimast. Mis puutub religioossesse tundesse, siis arvatavasti ka tema kaob koos religioossete ideede lammutamisega. Kuid tunnetes on loomulikult rohkem konservatiivsust kui ideedes."²

Ja selle tõttu isegi inimene, kes jumalat ei usu, tähistab teinekord harjumuse järel, emotsioonide pärast üht või teist usupüha, korraldab kiriklikult lapse ristimist, matuseid.

¹ Ideoloogilise töö küsimusi, NLKP tähtsamate otsuste kogumik (1954-1961), Tallinn 1962, lk. 142 (edaspidi Ideoloogilise töö küsimusi).

² Т. В. Шлеханов, Избр. филос. произв., Т. 3. Госполитиздат, М., 1951, стр. 105.

Vanad tavad, traditsioonid ja kombed ei kao iseenesest. Nende vastu võitlemise efektiivseks vahendiks on uute kaunite, tunderikaste kaasaegsete traditsioonide (laste kevadpäevad, noorte suvepäevad, pidulik abiellu registreerimine, ilmalikud matused) väljaarendamine ja juurutamine.¹

Ometi peab märkima, et kohalike parteiorganisatsioonide ja töötajate endi entusiasm ning aktiivsus uute traditsioonide juurutamisel ja sisustamisel on kandnud märkimisväärset vilja. Esitame selle toetuseks tabeli kiriklike kombetalituste kohta viimaste aastate jooksul.

Kiriklikud kombetalitused Eesti NSV-s (protsentides)

	ristimised	laulatused	matused
1957.a.	55,8	29,8	64,5
1958.a.	49,3	28,0	65,9
1959.a.	42,5	25,6	65,1
1960.a.	34,5	18,0	62,8
1961.a.	28,7	13,6	60,9
1962.a.	22,3	9,1	55,4
1963.a. ²	20,0	6,7	52,6
1964.a.	16,6	4,4	51,1

Kiriklike kombetalituste protsendi vähenemine aasta aastalt aga näitab, et uued, kaasaegsed traditsioonid võivad endale järjest rohkem eluõigust.

¹ Juba eespool me märkisime, kuid siinkohal tuleb eriti alla kriipsutada, et meie psühholoogid, eriti aga ühiskonnapsühholoogia kui teadusharu pole suutnud anda märkimisväärset panust ülalnimetatud sündmustega seotud nähtuste emotsionaalse-tundelise külje uurimiseks, praktiliste soovitude väljatöötamiseks. Ja "tänu" sellele säiluvad ka olulisel määral veel minevikuigandid.

² В. Померанцев, Эксперимент, "Наука и религия" 1965, № I, стр. 4.

Kolmandaks religioosete igandite visa säilimise põhjuseks on asjaolu, et religioon toetub reale materiaalsele teguritele. Kui võrrelda usuigandeid teiste klassiühiskondadest pärandatud roosteplekidega siis on religioon erilises olukorras.¹ Ta tugineb mitte ainult harjumuste ja traditsioonide jõule, religioosetele tunnetele, vaid ka spetsiaalsele organisatsioonile ja inimestele ning sellisele ^{asutusele} nagu kirik. Religiooni ideelised kaitsjad kirikutegelaste ja usulahkude jutlustajate nool tegutsevad vägagi aktiivselt. Nad teevad religiooni säilitamiseks meeleheitlikke jõupingutusi.

Sellele juhib tähelepanu ka NLKP KK otsus ateismialase töö kohta 7.juulist 1954.aastast.²

4. Religioosete igandite olemasolu nõukogude inimeste teadvuses on seletatav ka kapitalistliku ümbruse mõjuga. Imperialistid ja antikommunismi propagandistid loevad religiooselt meelestatud inimesi tõsiseks tugupunktiks võitluses "ateistliku materialismi" ja kommunismi vastu.³ Sellepärast

¹ Tooksime siinkohal ära mõned huvitavad mõtted S.Tokarevilt. Eelnevalt kritiseerib ta neid, kes tahavad religiooni eranditult või peamiselt taandada ainult kui fantastiliste ettekujutuste ja vaadete summale meid ümbritsevast maailmast. Ja siis jätkab autor: "Религия-это и установление обряды, церемонии, жертвоприношения, за претятату; религия-это и кодекс морали и права, ..и материальные предметы, изображения, фетиши, иконы, храмы, монастыри. Религия, далее, -это и определенные группы людей, посвятивших ей в себя и в ней заинтересованных... Это и клерикальные организации..." (vt. С.А.Токарев Религия в истории народов мира, стр.527,628).

2. В.И. Чашников, XXIII съезд КПСС и вопросы научно-атеистического воспитания трудящихся, "О некоторых особенностях современной религиозной идеологии," Изд. Московского университета 1964, стр. 7.

3. ^{kedaspidi} В.И. Чашников, XXII съезд КПСС и вопросы научно-атеистического воспитания трудящихся).

on nad huvitatud religioosete igandite säilimisest meie maal ja püüavad seda kodanliku propaganda kõigi vahendite - trükisöna, raadio jt. kaasabil toetada ja elavdada. Ise-loomulik on selles suhtes USA endise presidendi Eisenhoweri programmiline avaldus 6.jaanuarist 1960, milles ta manitseb ameeriklasi mitte sattuma hüsteerikasse "ateistliku kommunismi ... tõesti efektiivsete saavutuste" pärast kosmose vallutamisel. President kutsus ameerika propaganda aparati üles vastandama religioosse ideoloogia "saavutusi" venelaste edusammudele kosmoses.¹

Antud küsimuses ei saa mööda minna veel ühest momendist, millele juhtis omal ajal tähelepanu V.I.Lenin. Ta kirjutab: "Reaktsiooniline kodanlus on kõikjal hoolitsenud ja hakkab nüüd meilgi hoolitsema selle eest, et õhutada usulist vaenu, et juhtida masside tähelepanu selles suunas kõrvale tõesti tähtsatelt ja põhilistelt majanduslikelt ja poliitilistelt küsimustelt, milliseid otsustab nüüd praktiliselt oma revolutsioonilises võitluses ühinev ülevenemaaline proletariaat."²

Tänapäeva rahvusvaheline imperialism hoolitseb suurima agarusega selle eest, et kasutada maksimaalselt ära väiksemadki võimalused rahvusliku ja usulise vaenu õhutamiseks.

¹ K.Vimmsaare, Teaduslik-ateistliku kasvatustöö ülesanded NLKP XXII kongressi otsuste valguses, Tallinna Polütehnilise Instituudi toimetised, vihik № 8, Tallinn 1963, lk.4 (edaspidi K.Vimmsaare Teaduslik-ateistliku kasvatustöö ülesanded NLKP XXII kongressi otsuste valguses).

² V.I.Lenin, Teosed, 1o.kd., lk.68.

Kui eespooltoodud usuigandite säilimise põhjused on loogilised ja väga kergesti tõestatavad, siis järgnevate suhtes ei olda kaugeltki ühel meelel. Tooksime paar näidet.

Nagu eespool mainitud, võeti usu sotsiaalsetelt juurtelt meie maal tema peamine toitepinnas tootmisvahendite eraomanduse ja ekspuuteerimise kaotamisega. Siinjuures kerrib küsimus - kas usu sotsiaalsed juured käesolevaks ajaks on täielikult välja juuritud?

Et anda sellele vastus, oleks tarvis põhjalikku uurimust. Siiani see probleem aga lahendatud ei ole.

Nii märgib P.Kolonitski oma artiklis "Kõigil põhjustel pole ühesugune tähtsus",¹ et religiooni sotsiaalsed juured on meil hävitatud. Tema arvates on küll olemas mõningat laadi faktid, mis võivad raskendada usulistest iganditest lah-tisaamist, kuid nad ei ole ega saagi olla religioosete tunnete ja meeleolude sotsiaalseks aluseks.

I.Kröveljovi arvamus järele seevastu oleks aga ekslik mõelda, et usu sotsiaalsed juured on hävitatud. Tema arvab, et välja juuritud on küll klassialused, mis tekitavad inimeses rahutust oma saatuse pärast, kuid on veel olemas rida olukordi, mis annavad toitu hirmutundele selle sotsiaalses aspektis.²

Rohkem põhjendatuna nendest näib viimane seisukoht. Sest kuigi religiooni sotsiaalsed peajuured on sotsialismi tingimustes läbi löigatud, säilib veel "narmasjuuri", mille abil

¹ "Rahva Hääl" nr. 64, 18.märtsist 1965.

² I.A.Kröveljov, Religiooni sotsiaalsed ja gnoseoloogilised juured", lk. 44.

religioon otsib toitu meie ühiskonna pinnasest.¹ Niisugusteks tingimusteks, narmasjuurteks võivad olla näiteks veel loodusõnnetused, ebaõnn isiklikus elus, vaenuliku, kapitalistliku ümbruse tõttu ähvardav sõda ja sõjaohud jne

Võtame loodusõnnetused. Nõukogude võimu tingimustes andis looduse stiihiliste jõudude rõhumine end esialgu veel üsna märgatavalt tunda. Partei XII kongressi resolutsioonis "Usuvastase agitatsiooni ja propaganda organiseerimisest" (1923.a.) on öeldud, et religioossed eelarvamused külas säilitavad endale pinnase ... "kui revolutsiooniprotsess ei ole veel ümber kujundanud miljonite talumajandite ökonoomikat, mis ikka meil eksisteerivad sellesamas raskes sõltuvuses loodusest, milles nad on olnud sajandite vältel."²

Nüüd on nõukogude külas toimunud põhjalikud muutused - siin valitsevad sotsialismi seaduspärasused. Sotsialism aga loob kõik tingimused selleks, et inimene muutuks looduse valitsejaks. Kuid vaatamata sotsialistliku põllumajanduse tootlike jõudude hiiglaslikule arengule ei ole nad veel saavutanud sellist taset, et ühiskond oleks täielikult garanteeritud looduse stiihiliste jõudude kahjuliku mõju vastu. Sellepärast on alust väita, et ebasoodsate loodusjõudude mõju meie ühiskonnas ei ole küll enam religioossete igandite olemasolu selliseks sügavaks põhjuseks nagu oli varem, kuid stiihiliste loodusjõudude kahjulikud tagajärjed, nagu ikaldus, karja

¹ Taoliste käsitluste üheks põhiliseks puuduseks on asjaolu, et autorid sageli samastavad põhjused ja tingimused, ei tee nende vahel selgemat vahet.

² NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn 1956, lk.739 (edaspidi NLKP resolutsioonid ja otsused).

hukkimine jne. on veel usklikte juures, kes ei tunne kõige lihtsamategi loodusnähtuste põhjusi, religioossete igandite säilimise, vahel aga ka elavnemise tingimuseks.

Üheks eriliseks põhjuseks või isegi ajendiks religioossete igandite elavnemisel üksikute inimeste juures tuleb lugeda ebaõnne isiklikus ja perekonnaelus.

Tavaliselt nõukogude inimene ei otsi lohutust usust, ei murdu, kui teda tabab mingi õnnetus. Kuid siiski ei ole kõik võimelised hädale mehiselt vastu pidama. Kohates kollektiivis ükskõiksust või isegi taktitundetust, mitte oma des elukarastust ja kindlat materialistlikku maailmavaadet, satuvadki religiooni köidikutesse tänu usu olemasolule, tema teatud "aktiivsusele". Kirikumehed, eriti aga sektandid, oskavad inimestele lähenemisel nende muret arvestada ja ära kasutada.

Selle iseloomustamiseks võiks tuua järgmise fakti.

Ühes Moskva rajoonis leiti sektandi märkmik, kus olid ära toodud nende inimeste nimed ja aadressid, keda ta kavatses oma sekti värvata. Ja lisana sellele nimekirjale ei olnud märkmikus mitte palved, vaid nimede juurde olid märgitud mured ja raskused, mis vastava inimese teel seisavad.¹

Sellepärast rõhutati ka ideoloogilise rinde töötajate nõupidamisel 1964.a., et tuleb saavutada iga töötajate kollektiivi üksmeelsus ja monoliitsus ning luua psühholoogilis-sotsiaalne olukord, et iialgi ei jäetaks üksi abivajavat seltsimeest. Sellega sulguksid paljudki teed usutegelast-

¹ В.И Чашников, XXII съезд КПСС и вопросы научно-атеистического воспитания трудящихся, стр. 10.

tele inimhingede püüdmiseks.¹

Seda seisukohta ei tohi meie ühiskondlikud organisatsioonid ja nende juhid hetkekski unustada, sest üksmeelsete, söbralike kollektiivide kõrval esineb meil veel palju selliseid, kus võib kohata ükskõiksust ja südametust.

Ka sõda nõudis rahva kõigi jõudude pingutust nii rindel kui tagalas. Ta tekitas lugematuid kannatusi, puudust, viletsust. Ta hoidis inimesi pidevas hirmus ja ärevuses. Nõrgad, ideeliselt kõikuvad inimesed ei jõudnud seda välja kannatada ja otsisid lohutust religioonist. Sellepärast kutsusid Suure Isamaasõja rängad katsumused esile teatud osa inimeste juures religioossete meeleolude kasvu ja isegi kinnistumise. Nüüd on meil majanduses sõja tagajärjed ammu likvideeritud, meie teadus ja kultuur on teinud edusamme, kuid sõjapäevil elavnenud religioossetest iganditest ei ole veel kaugeltki jagu saadud.

Samuti on praegune rahvusvaheline olukord, uue maailmasõja oht, eriti praeguste massilise hävitamise relvade olemasolu juures teatud soodumuseks, mis puuduliku ateistliku kasvatustöö korral võib soodustada religioossete eelarvamuste säilimist.

Üheks põhjuseks, mis pidurdas religioossete eelarvamuste ületamist meie maal, tuleb lugeda isikukultust. Kõigepealt puudutasid massilised repressioonid ja sotsialistliku seaduslikkuse rikkumine tuhandeid peresid. Stalini isiku ülespuhumine, partei ja rahvahulkade osatähtsuse

¹vt. L. Iljitšov, Teadusliku maailmavaate kujundamine ja ateistlik kasvatustöö, lk. 23.

alahindamine öönestasid vähemteadlike inimeste seas usku oma jõududesse. Selle tulemusena hakati lohutust otsima religioonist.

Samal ajal suleti "NSV Liidu Võitlevate Usuvastaste Liit", pandi seisma ateistliku ajakirjanduse väljaandmine. Soikus usuvastane selgitustöö. Mitmete kvalifitseeritud ateistide represseerimine laostas ateistide-propagandistide kaadrit. Ka ei peetud järjekindlalt kinni leninlikest seadustest usukultuse kohta. Kirik sai endale teatud eesõigusi, mis võimaldas tal kindlustada oma positsioone ja suurendada usklikele avaldatavat mõju.¹ Nimetatud nähtusi tuleb objektiivselt võttes käsitleda ateistide relvitustamisena, järjekindlatest sügavatest marksistlikest seisukohtadest loobumisena, ideelise kompromissina.

Partei poolt tehtud töö resultaadina parteielu leninlike normide taastamisel on tarvitusele võetud terve rida abinõusid isikukultuse kahjulike tagajärgede likvideerimiseks, ka ateistliku kasvatustöö tõhustamiseks.² Tehtud poliitilist laadi vigu ei saa olematuks lugeda. Vestlustest usklikega selgub, et osa neist omab praegugi veel vale ettekujutuse partei ja riigiaparaadi tööst. Nad arvavad, et oma mõtteid võib jagada ainult jumalaga, sest iga muu avaldus põhjustab administratiivseid surveabinõusid.³

¹ K.Vimmsaare, Teaduslik-ateistliku kasvatustöö ülesanded NLKP XXII kongressi otsuste valguses, lk.5.

² vt. NLKP KK otsust 9.jaanuarist 1960 "Parteipropaganda ülesandeist tänapäeva tingimustes", Ideoloogilise töö küsimusi, lk.133.

³ В. Чашников, XXII съезд КПСС и вопросы научно-атеистического воспитания трудящихся, стр. II.

Järelikult on usklikele vaja mitte ainult seletada nende seisukohtade paikapidamatust, vaid on vaja samuti ületada religiooni igandeid säilitavad tingimused, likvideerida ateistliku kasvatustöö puudused. Tsentraalseks viimastest on võitlus religiooni vastu "üldse", laias laastus.

Eespool toodud näited peaks olema küllaldaseks tõestuseks väitele, et ka meie ühiskonnas on veel olemas sotsiaalseid tingimusi, põhjusi teisel ja kolmandal astmel, mis toidavad religiooni. Neid on vaja ainult konkreetselt uurida, üldistada ja aktiivselt ületada. Automatism ja isevool, ootamine, kuni religioosete igandite säilimise sotsiaalsed, kui ka kõik teised põhjused meie praktiliste edusammude mõjul iseenesest kaovad, on lubamatu eriti sellepärast, et jutt on miljonite inimeste ideelisest kasvatamisest.

"Meie kohus on aktiivselt peale tungida religioossele ideoloogiale, kujundada kõigis nõukogude inimestes välja teaduslik maailmavaade, teaduslik tegevus- ja mõtlemisviis," öeldakse ideoloogilise rinde töötajate nõupidamisele esitatud sm.¹L. Iljitsõvi ettekandes.

Eriti aktuaalne on see küsimus sellepärast, et meie maa on astunud kommunismi laiahaardelise ülesehitamise teele. Kommunistliku ühiskonna ülesehitamine on teadlik ja sihikindel tegevus ning sellepärast peab partei võitlema

¹L. Iljitsõv, Teadusliku maailmavaate kujundamine ja ateistlik kasvatustöö, lk.8.

usu ja selle jäänuste võimalikult kiirema likvideerimise eest.

Sest "... mida kõrgem on ühiskonnaliikmete teadlikkus, seda täielikumalt ja laiahaardelisemalt areneb nende loominguine aktiivsus: kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisel, kommunistlike töövormide ja uute inimeste vaheliste suhete arendamisel ning seda kiiremini ja edukamalt toimub järelkult kommunismi ehitamise ülesannete täitmine."¹

Uut etappi selles kasvatustöös tähistavad NLKP XXII kongressi otsused ja kongressil vastuvõetud NLKP uus programm.

Lähtudes vastavatest otsustest on ka Eesti Kommunistlik Partei asunud oma tööd teaduslik-ateistliku propaganda alal aktiveerima. On pööratud järjest suuremat tähelepanu loengulise töö parandamisele, individuaalse töö laiendamisele usklikega, ateistide kaadri ettevalmistamisele jt. küsimustele. Selleks otstarbeks on tarvitusele võetud ka organisatsioonilist laadi abinõud.

12. juulil 1962. a. moodustati EKP KK otsusega ideoloogilise osakonna juurde teadusliku ateismi propaganda komisjon, kuhu kuulub 17 liiget.²

Töö koordineerimise ja laiendamise mõttes jagati komisjon hiljem 7-ks sektsiooniks. Need oleksid järgmised:

- 1) õppiva noorsoo ateistliku kasvatusse sektsioon
- 2) ateismi ja religiooni teadusliku uurimise sektsioon
- 3) individuaalse töö sektsioon
- 4) meditsiinitöötajate ateistlik sektsioon

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, lk. 107.

² EKP KK ideoloogilise osakonna jooksev arhiiv.

- 5) massilise kultuuritöö sektsioon
- 6) nõukogulike kombetalitluste sektsioon
- 7) ateistide kaadri ettevalmistamise ja ateistlike klubide sektsioon.

Iga sektsioon suunab ja koordineerib ateistlikku kasvatustööd selle vastavas löigus. Allpool toome mõned üldised märkused religiooni kriitika alase olukorra kohta meie vabariigis. Mis puutub loengulisse töösse, siis siin on viimastel aastatel näha märgatavat tõusu. Sellest räägivad järgmised andmed:¹

Loengud ateistlikel teemadel

Aasta	PTTLÜ lektorite poolt peetud loengud ateistlikel teemadel
1960	1931
1961	1680
1962	2618
1963	2625
1964	3175

Võrdluseks olgu märgitud, et aastal 1956 ulatus ateistlikel teemadel peetud loengute arv meie vabariigis ainult 300-ni.²

1954.a. oli ateistliku kasvatustöö tase NSVL-is üldse selline, et NLKP KK otsuses 7.juulist oldi sunnitud tähelepanu juhtima ateistlikel teemadel peetavate loengute ja ettekannete arvu pidevale vähenemisele, mis on lubamatuks nähtuseks.³

¹ ENSV ühingu "Teadus" jooksev arhiiv.

² Sealsamas.

³ Ideoloogilise töö küsimusi, lk.56.

Muidugi pole oluline ainult loengute arvu suurendamine, vaid ka nende sisulise taseme tõstmine. Just siin pole meil veel saavutatud olulist murrangut. Vajaka jääb NLKP programmilisest nõudest, et teaduslik-ateistlikus kasvatus-töös "... tuleb tugineda tänapäeva teaduse saavutustele, mis üha täiuslikumalt seletab maailma, suurendab inimese võimu looduse üle ja ei jäta kivi kivi peale religiooni fantastilistest väljamõeldistest üleloomulike jõudude olemasolu kohta."¹

Lõpuks ületamist ootab ka usukriitika esitamise teaduslik soliidsus kõikide tema külgede taseme ühtlustamise mõttes. Juba Lenin ütles, et usuliste eelarvamuste vastu tuleb võidelda oskuslikult, veenvalt. Palju kahju toovad need, kes hakkavad usutunnet lihtsalt eitama või solvama.² Ja hoolimata sellest, et Kommunistlik Partei on antud küsimusele tähelepanu juhtinud nii oma 1919.a. vastuvõetud programmis,³ XII kongressil 1923.a.⁴, Keskkomitee otsuses 10. novembrist 1954.a.⁵, esineb sellelaadseid vigu ka praegu. Sellest loobumist nõuab ka Üleliidulise Ühingu "Teadus" juhatuse VII pleenum 1963.a. septembrist. Pleenumi dokumentides märgitakse, et teaduslik-ateistliku kasvatus-töö läbi viimise tähtsamaks tingimuseks on südamlikkus ja austav suhtumine usklike tunnetesse, veenmine ja mitte sundimine.⁶

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, lk.112.

² V.I.Lenin, Teosed, 10.kd.,lk.372-374; 28.kd., lk.162.

³ NLKP resolutsioonid ja otsused, I osa, lk. 421.

⁴ Sealsamas, lk. 739.

⁵ Ideoloogilise töö küsimusi, lk. 65.

⁶ Боевая программа , "Наука и религия" 1963, № II, стр. 6.

Mitte vähem tähtis pole ka lektorite valik ja teadlaste kaasatömbamine teaduslik-ateistlikule kasvatustööle, sest on ju nemad inimesed, kellel on olemas peamine relv võitluses religiooniga - teaduse faktid.

Sellele on samuti kommunistlik partei tähelepanu juhtinud juba 1923.aastal.¹ Aktuaalseks on see küsimus jäänud aga tänapäevani.

Loengute edukaks läbiviimiseks on tarvis veel hästi tundma õppida usuigandite iseloomu ja usukultuste kohanemist piirkonnas, kus selgitustöö toimub.

Viimastel aastatel on teostatud konkreetseid sotsioloogilisi uurimusi teistes meie vennasvabariikides (Moskva tehases "Dünamo", Kalinini, Kostroma, Gorki, Jaroslavi oblastites ja mujal). Nad andsid väärtuslikku materjali usuliste eelarvamuste kaasaegse seisukorra kohta ja võimaldasid kindlaks määrata ateistliku propaganda konkreetset ülesanded nendes piirkondades.² ENSV-s niisuguseid ulatuslikumaid uurimusi seni kahjuks tehtud ei ole. On isegi välja selgitamata ateistliku kasvatustöö spetsiifilised probleemid ning üldistamata senised üksikud saavutused. Usulahkude ideoloogia praeguse seisukorra uurimisega on meie vabariigis algust tehtud. Esimeseks suureks tööks selles suunas oli 1962.-1963. a. läbiviidud Kohtla-Järvel tegutsevate evangeeliumi kristlaste-baptistide koguduste ideoloogia ja tegevuse tundmaõppimine.³

¹ NLKP resolutsioonid ja otsused, lk. 74o.

² K.Vimmsaare, Teaduslik-ateistliku kasvatustöö ülesanded NLKP XXII kongressi otsuste valguses, lk.9.

³ vt. K.Soop, Kohtla-Järve ateistide töökogemusi, Tallinn 1963.

Üldises teaduslik-ateistlikus propagandas on eriti tähtis differentseeritud lähenemine elanikkonna erinevatele kihtidele. Me peame täpselt adresseerima oma pöördumise nende poole, peame jõudma iga töölise, kolhoosniku ja intelligendini, iga inimeseni.¹ Selline ülesanne püstitati meie ette NLKP KK 1960.a. otsuses "Parteipropaganda ülesannetest kaasaja tingimustes". Individuaalseks tööks usklikega, kui võibolla kõige efektiivsemaks töövormiks, on aga vaja väga palju hea ettevalmistusega agitaatoreid ja propagandiste.

Võitlevate ateistide ettevalmistamise ülesannet püüvadki lahendada praegu ateismi rahvaülikoolid ja -koolid, mis on loodud meie vabariigi paljudes linnades.

Kuna individuaalse töö ja üldse teaduslik-ateistliku kasvatustöö hoogustumiseks vajalike võitlevate ateistide kaadri ettevalmistamise küsimus on praegu eriti aktuaalne, siis peatume gi sellel allpool pikemalt.

¹ Вопросы идеологической работы. Сборник важнейших решений КПСС (1954-1961 годы), Москва 1961, стр. 146-148.

II KULTUURIÜLIKOOLIDE
ATEISMITI TEADUSKONDADE KO-
GEMUSTEST ATEISTLIKU KAS-
VATUSTÖÖ LÄBIVIIMISEL EES-
TI NSV - s .

Tänapäeva tingimustes, mil uue inimese kujundamine on muutunud üheks tähtsamaks praktiliseks ülesandeks, mil miljonid nõukogude inimesed õpivad töötama ja elama kommunistlikult, loob rahva initsiatiiv iga päev töötajate kommunistliku kasvatamise uusi vorme. Ühena nendest tuleb nimetada rahva kultuuriülikoole.¹

Kultuuriülikoolide ulatusliku võrgu loomine annab tunnistust sellest, et töölised, kolhoosnikud ja haritlased on hakanud järjest rohkem huvi tundma teadmiste vastu, teaduse, tehnika, kirjanduse ja kunsti saavutuste vastu.

Teadmised on aga rahvahulkadele vajalikud kommunismi võiduks, sest on ju kõrge poliitiline teadlikkus ja isikuse igakülgne harmooniline arenemine kommunismi eduka ülesehitamise vahetu tingimus.

¹ 1964.a. ulatus nende arv Nõukogude Liidus 9629-ni 1924,8 tuhande osavõtjaga. Eesti NSV-s oli nendest 55 rahvaülikooli 11 tuhande osavõtjaga (vt. Смотр народных университетов, Изд. "Знание, М. 1965, стр. 47).

Seda silmas pidades kiitis ka NLKP Keskkomitee oma otsuses 20.augustist 1960.aastast heaks rahva kultuuriülikoolide loomise initsiatiivi.¹

§ 1. Ateismiteaduskondade osast ja organisatsioonist.

Kultuuriülikoolis rahvale antavate laialdaste teadmiste hulka kuuluvad ka teadmised teaduslikust ateismist. Sellelaadseid teadmisi saavad kuulajad kultuuriülikoolide ateismiteaduskondades ja neist lahus, eraldi töötavates ateismikoolides.

Meie arutluse edaspidist käiku silmas pidades peame vajalikuks siin rõhutada, et ateismiteaduskondade ja -koolide ülesandeks ei ole ainuüksi kuulajatele teadmiste andmine religiooni ja ateismi ajaloost ning teadusliku marksistlik-leninliku ateismi teooriast, vaid ka kuulajais endis elementaarsete praktiliste teaduslik-ateistliku propropagandatöö läbiviimise oskuste väljaarendamine.²

Meie vabariigis alustas esimese teadusliku ateismi rahvaülikoolina tööd AÜN Tartu Kultuurihoone juurde organiseeritu (15.X 1961). 1962.aasta jaanuarist alates töötab ta Tartu Kultuuriülikooli ateismiteaduskonnana.³ Nõukogude Liidu ulatuses oli aga esimeseks sellelaadseks juba 1957.a. sügisel Odessas avatud ateismi kool.⁴

¹ Ideoloogilise töö küsimusi, lk. 216.

² vt. lähemalt Примерный учебно-тематический план и программа по основам научного атеизма, Изд. "Знание", М. 1962, стр. 3 (edaspidi Примерный учебно-тематический план...1962).

³ ЕКР Tartu Linnakomitee ideoloogia osakond. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

⁴ vt. lähemalt L. Abufrief "Ateismi maja Odessas", "Edasi" № 120 18.juuni 1960.

Kui Tartus loodud ateismi rahvaülikooli võis lugeda nn. esimeseks pääsukeseks meie vabariigis, siis käesoleval ajal on kultuuriülikoolide ateismiteaduskondade ja ateismikoolide tegevus muutunud ulatuslikuks.

Alates 1962.aastast tegutseb Võru ateismikool. 1963.a. sügisel alustasid tööd Iisaku^{Pagari} ja Kuremäe ateismikoolid Kohtla-Järvel ning rahvaülikoolide ateismiteaduskonnad Kärdlas, Kingissepas ja Tartu Raudteelaste Klubi juures. 1964. aastal lisandusid eelmistele veel Haapsalu ateismikool, Valga ja Pärnu Rahvaülikoolide ateismiteaduskonnad. 1965.a. veebruarikuust alates töötab ka Narva Rahvaülikooli ateismiteaduskond. Kokku tegutseb käesoleval ajal meie vabariigis 12 ateismiteaduskonda ja -kooli.

Ülesanded, millede lahendamise on nimetatud koolid endale seadnud, on erinevad.

Tartu AÜN Kultuurihoone juures tegutsevas ateismiteaduskonnas peetakse võitlevate ateistide ettevalmistamise ülesande kõrval silmas ka üldise teaduslik-ateistliku propaganda läbiviimise ja usklike ümberkasvatamise eesmärki.

Selleks, et osutuks võimalikuks teha järjekindlat ja metoodiliselt läbimõeldud teaduslik-ateistlikku propagandat usklike seas, et võimaldada usklikel inimestel neid külastada, viidi isegi ürituste läbiviimine üle puhkepäeva öhtupoolikule.¹

Et teaduskonna kuulajate hulgas on ka usklike inimesi,

¹ А. Митт, Университет атеизма, "Коммунист" (Вильнюс) 1962, № II, стр. 44.

seda võib välja lugeda üritustel esitatud sõnavõttudest.¹

Teatud määral provokatsioonilistest sõnavõttudest aga näeme, et teaduskonna üritustest võetakse osa ka teaduslik-ateistliku propaganda segamise eesmärgil.²

Seejuures ei taha nad oma nime avalikul kontrolllehel fikseerida.

Erinevalt Tartu AÜN Kultuurihoone juures tegutseva ateis-
mitedaduskonna tööst on teised meie vabariigis töötavad ateis-
mitedaduskonnad ja -koolid oma eesmärgiks seadnud ainult
uue ateistide kaadri ettevalmistamise, sellele kaadrile
teadmiste ja oskuste andmise nii loengulise teaduslik-ateist-
liku kasvatustöö, ilmalike kombetalitluste organiseerimise
kui ka individuaalse ateistliku kasvatustöö alal.

¹ "Teadus on jõuetu jumala loomingu seletamiseks. Seda võib õppida ainult piiblist. Täna oli näha, et ainuõige on jumalavaimu seletus, mida ta piiblis on meile andnud" (sõnavõtt 9.oktoobril 1962.a.).

"Mille alusel võib väita, et usk jumalasse on kahjulik maisele riigile? Millist kahju teen ma sellega, et usun jumalat?" (sõnavõtt 22.märtsil 1964.a.).

² "Meil vist kehtib demokraatia. Mis õigusega võeti meie käest ära koguduse maja Lille tänaval, kus oli nii palju valgust ja kus meie olime harjunud jumalat paluma? Vastu aga anti mingi hirmus, sünge maja, mis pealegi varem kuulus valeõpetuse levitajatele. Uude majasse meie ei taha aga käia, ennem tuleme kas või siia" (sõnavõtt 10.märtsil 1963.a.).

"Jumalat ei talla maha ei saatan ega tema järelkäijad. Saatanasõdijad on nüüd leivahädas ja usklikud Ameerikast annavad neile nüüd leiba. Kui häda on saatana sulastel käes, siis pöörduvad nad usklikute poole abi saamiseks" (sõnavõtt 27.okt. 1964.a.).

"Mina olin kunagi usklik, siis lahkusin usust, aga tänane ettekanne näitab mulle, et ma olen sellega eksinud ja tundub, et õigem tee on olla usklik" (sõnavõtt 22.märtsil 1964.a.).

Sellepärast on ainult üksikud nendest suutnud kaasa tömmata ka usklikke inimesi ja sedagi vähesel määral.

Kõige rohkem võtab usklikke osa Tartu Raudteelaste Klubi juures tegutseva vene õppekeelega rahvaülikooli ateismiteaduskonna tööst. Nende hulgas on isegi vene rahvusest üliõpilasi, kes oma vanausuliste vanemate kasvatusse tõttu pole veel täielikult vabanenud usu mõju alt.¹

Üksikud usklikud käivad ka Kingissepa ateismiteaduskonnas ja Iisaku ateismikoolis Kohtla-Järvel.

Valgas viiakse kultuurihoone lektoriumis pidevalt läbi ateistlikke loenguid ja temaatilisi õhtuid. Siin on usklike külastatavus väga suur. On esinenud isegi juhuseid, kus kõik adventistid koos oma prespüteriga kuulama on tulnud. Seda asjaolu arvestades ei olegi usklikke püütud ateismiteaduskonna tööst osa võtma tömmata.²

Nagu juba öeldud, ateismiteaduskondade ja -koolide tööst osavõtavad usklikud inimesed oma nime kontrolllehele ei fikseeri. Järelikult ei saa ka lähemalt analüüsida nimetatud osavõtjate koosseisu.³

Lähemalt peatume aga ateismiteaduskondades ja -koolides ametlikult registreeritud kuulajate koosseisul, kes on suuremas osas ateistid ja võtavad tööst osa teoreetiliste teadmiste täiendamise eesmärgil.

Õppeaastat alustatakse reas ateismiteaduskondades ja -koolides võrdlemisi suure kuulajate arvuga. Aasta jooksul on

¹ Vestlusest rahvaülikooli nõukogu esimehe sm.Karutiniga.

² Vestlusest Valga II 8-kl. Kooli direktori sm. Jakobsoniga.

³ Usklike kuulajate analüüs aga oleks vajalik differentseeritud teaduslik-ateistlikuks propagandaks (vt. lähemalt diplomitöö I pt. § 4).

aga paljud nendest õppetöö katkestanud.

Nii on näiteks Tartu AÜN Kultuurihoone juures tegutsevas eesti õppekeelega ateismiteaduskonnas väljalangevus olnud 18 inimest,¹ Kingissepa Rahvaülikooli ateismiteaduskonnas koguni 26 inimest. See näitab, et kas on kuulajaskonna hulka sattunud siiski palju juhuslikke inimesi, kes ei ole veel kindlale otsusele jõudnud, millises vallas oma teadmisi täiendada, või on juhtimises ja töö kvaliteedis tõsised puudujäägid.

Käesoleval ajal on vaadeldavate ateismi rahvaülikoolide ja koolide tööst osavõtjate arv järgmine:

Võrus	40 inimest		
Tartus	182	"	vene osakonnas
	86	"	eesti osakonnas
Valgas	82	"	
Kingissepas	53	"	
Kuremäel	28	"	
Iisakul	25	"	
Pärnus	23	"	
Kärdlas	20	"	
Pagaris	19	"	
Haapsalus	18	"	
Narvas	220	"	2

¹ ENSV AÜN Tartu Kultuurihoone Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

² Kõik ülalnimetatud andmed ateismiteaduskondade ja -koolide kohta on saadud aprilli ja maikuu jooksul nõukogu esimeestelt. Vabariikliku ühingu "Teadus" jooksvas arhiivis puudusid sellel ajal aga üldse andmed Pagari, Iisaku, Kuremäe ja Võru ateismikoolide ja Valga ning Pärnu Rahvaülikoolide ateismiteaduskondade kohta. Kingissepa, Kärdla ja Haapsalu kohta olid nad aga vastavalt järgmised: 29, 18 ja 15 osavõtjat.

Sealjuures on Võrus, Valgas ja Kohtla-Järvel töö organiseerimisel lähtunud sellest, et võitlevate ateistide kaadriga varustada kogu rajooni. Võrus ja Valgas on osavõtjate-na kaasa haaratud inimesed kõikidest rajooni osadest. Kohtla-Järvel viiakse tööd kogu rajooni ulatuses läbi aga selliselt, et on moodustatud ateismikoolid nii Pagaris, lisa-kul kui ka Kuremäel.

Ateismiteaduskondades ja -koolides ettevalmistatavad võitlevad ateistid peaksid kuuluma elanikkonna väga erinevatesse kihtidesse. Ainult siis suudaksime me ateistliku propagandaga jõuda iga inimeseni igalt elualalt. Ainult siis oleks võimalik täita elu enda poolt meile püstitatud nõuet - vabastada kõik nõukogude inimesed säilinud usulistest eelarvamustest.¹

Millest räägivad meile aga andmed õppetööst osavõtivate inimeste kohta kolme viimase õppeaasta jooksul näiteks Tartus.

AÜN Tartu Kultuurihoone juures tegutseva ateismiteaduskonna tööst osavõtjate koosseis²

Õppeaasta	O s a v ö t j a d					
	töölisi	teenis- tujaid	kolhoos- nikke	pensio- näre	üli- õpil.	õpi- lasi
1962/63	9	24	1	9	-	1
1963/64	16	37	1	12	-	-
1964/65	34	58	1	7	3	1

¹ Seda rõhutatakse ka esimese ateismi rahvaülikoolide näidisprogrammi metoodilises juhendis (vt. Примерный тематический учебно-тематический план, 1962, стр. 3).

² ENSV AÜN Tartu Kultuurihoone. Ateismiteaduskonna dokumentide kaustast saadud andmete põhjal.

Näeme, et teadmiste täiendamise eesmärgil võttis ateismiteaduskonna tööst kõige rohkem osa teenistujaid. Ka tööliste arv on aastate jooksul kasvanud. Küllaltki suur on osavõtivate pensionäride protsent.

Kuna Tartu rajooni ulatuses ei tegutse ühtegi ateismikooli, nagu me seda nägime Kohtla-Järvel, siis peaks AÜN Kultuurihoone juures tegutsevas loodusteaduste- ja ateismiteaduskonnas kaasa haaratama ka rohkem inimesi ümberkaudsetest kolhoosidest.

Kahju on sellestki, et ei Tartu Riiklik Ülikool ega Eesti Põllumajanduse Akadeemia pole huvi tundnud sellise hea võimaluse vastu endi kasvandikke varustada ateismialase kasvatustöö peensustega.

Rohkem tahaks osavõtjate hulgas näha ka meditsiinilise ala töötajaid. Esimesel aastal oli ateismiteaduskonna tööst osavõtivate meditsiinitöötajate arv 2, 1964/65. õppeaastaks on see küll kasvanud 8 inimeseni,¹ kuid rahuldada see ei tohiks. Ja seda sellepärast, et meditsiinilistes asutustes on teaduslik-ateistlik kasvatustöö eriti oluline. Nagu näitab praktika püüavad sinna alati kanda kinnitada sektandid ja usklikud, et olla inimese murele lähemal ja seda muret ä r a k a s u t a d e s meelitada inimesi oma võrku.

Selleks, et meil tulevikus ei tuleks kedagi ümberkasvatada, on juba praegu tarvis meie sirguvat põlvkonda kujundada teadusliku maailmavaate vaimus. Väga suurt osa selles etendavad kool ja õpetajad. Sellepärast väärribki esile toomist asjaolu,² et kui 1961/62 õppeaastal ei võtnud Tartu Rahvaüli-

¹ ENSV AÜN Tartu Kultuurihoone. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

² Sealsamas.

kooli loodusteaduste- ja ateismiteaduskonna tööst osa ühtegi õpetajat, siis 1964/65. ö.-a. on nende arv kasvanud 20-le.

Meie vabariigi teiste rahvaülikoolide ateismiteaduskondade ja -koolide töösse on aga põhiliselt püütud kaasa tõmmata just kultuuritöötajaid, meditsiinitöötajaid ja pedagooge. Ka see ühekülgsus ei ole hea. Nii on Valga ateismiteaduskonna 82-st osavõtjast 70 teenistujad¹, eeskätt kultuuritöötajad. Kingissepa ateismiteaduskonna ürituste 53-st osavõtjast on 23 pedagoogid.² Ainult Tartu vene osakonnas võtab 95 teenistuja kõrval ateismiteaduskonna tööst osa ka 87 töölist.³

Ei saa normaalseks pidada ka sellist olukorda, et Kärdla ateismiteaduskonna liikmetest 80% on ühe asutuse, ja nimelt teeninduskombinaat "Hiiu" kudujad.⁴

Oluline on tutvuda ateismiteaduskondades ja -koolides õppijate vanuselise astmega. Et usulised eelarvamused on vanemate inimeste kõrval säilinud ka noortel, kuigi vähemas ulatuses (põhjustest oli lähemalt juttu diplomitöö I pt. § 4) siis on vajalik, et võitlevaid aiteiste oleks meil igas vanuses. Põhjus peitub veel selleski, et individuaalset tööd usklikuga saab edukalt läbi viia ennekõike temaga üheaeline. Viimasel ajal on hakatud sellele rohkem tähelepanu pöörama. Seda näitavad andmed AÜN Tartu Kultuurihoone ateismiteaduskonna kohta.

¹ Ühingu "Teadus" Valga osakonna jooksev arhiiv.

² L.Meistri kiri autorile 26.aprillist 1965.a.

³ Tartu Raudteelaste Klubi. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

⁴ H.Kindsike kiri autorile 2.maist 1965.a.

Kuulajate vanuselisest koosseisust AÜN Kultuurihoone
ateismiteaduskonnas.¹

Õppeaasta	kuni 30 aastat	30-50 aastat	üle 50 aasta
1962/63	8	19	62
1963/64	13	33	20
1964/65	29	45	30

Näeme, et arvuline suhe vanuseastmete vahel on viimasel õppeaastal tasakaalustunud. Võrreldes eelmiste aastatega on tõusnud noorema generatsiooni osatähtsus.

Õppetööd vabariigi nendes ateismiteaduskondades ja -koolides viiakse läbi väga erinevalt. Erinev on juba õppetöö kestvus. Kingissepa ateismiteaduskonnas ja Võru ateistide koolis on õppeaeg 1 aasta. Teistes toimub õppetöö 2 aastase programmi alusel. Tartu Raudteelaste Klubi juures tegutsevas ateismiteaduskonnas kavatsetakse kuulajate soovile vastu tulla ja pikendada õppeaega koguni kolme aastani.²

Võrus tullakse kokku iga kuu 1 kord ja õppetöö toimub siis 2 päeva. Mujal toimuvad õppused 2 korda kuus, erinev on ainult nende kestvus.

§ 2 . Ateismiteaduskondade töö sisulisest
küljest.

Tartu Rahvaülikooli loodusteaduste- ja ateismiteaduskonnal oli tööplaani koostamisel (1961.a. sügisel) teatud eeskujuks Leningradi S.M.Kirovi nimelise kultuuripalee

¹ ENSV AÜN Tartu Kultuurihoone. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

² Vestlusest rahvaülikooli nõukogu esimehe sm. Karutiniga.

juures töötava ateismi rahvaülikooli tööplaani.¹ Teatud eeskujuks oli nimetatud tööplaani sellepärast, et vastava plaani koostamisel meie vabariigis tuli arvestada kohalikke iseärasusi.

Üleliiduline ühing "Teadus" andis näidisõppeplaani teadusliku ateismi aluste õpetamise jaoks aga välja alles 1962.aastal.²

1964.a. ilmus selle parandatud ja täiendatud väljaanne.³

Selle sissejuhatavates metoodilistes näpunäidetes on viidatud ka rahvaülikooli juhtkonna ja õppejõudude õigusele suurendada loengute arvu religiooni ajaloo, usudoktriini ja usukommete osas, kui seda nõuavad kohalikud tingimused. Sealjuures on ära näidatud teemad, mis on teadusliku ateismi kursuse keskseks teoreetiliseks aluseks ja mida selle tõttu ei tohi välja jätta ega lühendada.

Nimetatud näpunäited aitavad nüüd tööd kohtadel paremini organiseerida. Programmi 1962.a. variandis sellekohased juhendid aga puudusid.

Samuti on 1964.a. välja antud programmis ära toodud näitliku propaganda ja agitatsiooni vahendid vastavate teemade kaupa:

- 1) populaarteaduslikud dokumentaal-kroonikalised ja ateistlikud kunstilised filmid;

¹ ЕКР Tartu Linnakomitee ideoloogia osakond. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

² Примерный учебно-тематический план...1962; ○

³ Teadusliku ateismi aluste rahvaülikoolide õppe-temaatiline plaan ja programm, Kirjastus "Znanije", M. 1964 (edaspidi Teadusliku ateismi aluste rahvaülikoolide õppe-temaatiline plaan ja programm).

2) populaarteaduslikud diafilmid;

3) albumid.

Seltsimeeste Järtsi ja Havami poolt on enne antud näidisprogrammi eesti keeles paljundamist lisatud siia ka eesti keeles ilmunud vastav kirjandus.

Teadusliku ateismi aluste näidisprogrammid on koostatud eesmärgil - mitte ainult täiendada kuulajate teadmisi, vaid valmistada nendest ette ateismi propagandiste, tösta nende teoreetilist ja praktilist kvalifikatsiooni.

Tartu Rahvaülikooli Loodusteaduste- ja ateismiteaduskonnas võtavad üritustest osa aga väga erineva ettevalmistuse ja eesmärgiga inimesed. Et nende hulgas, nagu varem juba märgitud, võib kohata ka usklikke ja usus ebakindlaid isikuid, tuleb siin kursust lugeda võimalikult populaarsemalt. Metoodilis-propagandistliku sisuga materjali ei saa siin aga üldse esitada.

Sellepärast saab ateismiteaduskond Tartus oma tööplaanide koostamisel ainult teatud osas juhendada eelpoolnimetatud programmist. Teised vabariigi ateismiteaduskonnad ja -koolid on oma tööplaanide koostamisel aga suuremas osas juhendunud üleliidulise ühingu "Teadus" poolt koostatud õppe-temaatilisest plaanist. Siinjuures on iga kool ja teaduskond arvesse võtnud kohalikke iseärasusi religiooni ajaloo ning usukomitee osas ja neid kitsamaid eesmärke, mida ühes või teises rajoonis on antud aastal ateistide ettevalmistamisel silmas peetud.

Nii on Hiiumaal, kus suurema osa usklikest moodustavad baptistid, õppetöö läbiviimisel suuremat tähelepanu pööratud

sektantlusele ja eriti baptismile. Näidis õppeplaanis näidatud 2 tunni asemel on sellele küsimusele pühendatud 10 tundi.¹

Mis puutub kitsamatesse eesmärkidesse, mida on kohtadel ateistide ettevalmistamisel silmas peetud, siis tuleb rääkida tööplaanist, mille alusel viiakse õppetööd läbi Valga Rahvaülikooli ateismiteaduskonnas (vt. lisa nr. 6.) . Peaaegu kõikidel õppustel oli praktilist väärtust omav rubriik - abiks ilmalike kombetalitluste läbiviijatele. Vestlustest kohalike aktivistidega selgus, et ilmalike kombetalitluste läbiviijate kaader Valga rajoonis oli vähene ja tekkisid juba nn. "ilmalikud pastorid". See halvas aga nõukogulike kombetalitluste juurutamist kohapeal. Sellepärast püütaksegi nüüd ateismiteaduskonnas sellekohast kaadrit kiiresti ette valmistada.

Suure tähtsusega ateismiteaduskondade ja -koolide töö sisulise külje organiseerimisele on ka kuulajate huvideringi arvestamine. Selles osas on AÜN Tartu Kultuurihoone juures töötaval ateismiteaduskonna nõukogul kasutada väga väärtuslik materjal - alates 1962/63. õppeaastast kogutud kuulajate poolt ettekannete käigus esitatud küsimused. Nende alusel saab kõige operatiivsemalt reageerida kuulajate huvidele ja siis omakorda anda materjali lünkade täitmiseks teadmistes.

Tööplaane ja õppetöö läbiviimist ateismiteaduskondades ja -koolides vaatleme vastavalt nendele õppetöö vormidele,

¹ H.Kindsiko kiri autorile 2.maist 1965.aastast.

mida siin kasutatakse.

1. Loenguline töö.

Nagu juba märgitud, toimub töö suuremas osas ateismiteaduskondades ja -koolides 2 aastase programmi alusel. See õppeaja pikkus võimaldab kuulajatele anda ammendava religiooni kriitika kõigist kolmest küljest (loodusteaduslik, filosoofiline ja ajalooline kriitika).¹

Ometi tuleb sisulise töö hindamisel arvestada veel järgmisi momente. Kuna küllaltki suur osa ateismiteaduskonna kuulajatest ei oma isegi keskharidust (Valgas 20 inimest 82-st², Kingissepas 24 53-st³ jne.), siis on olulisel kohal programmi mitmekülgsete teadmiste probleem.

Ateismiteaduskondade ja -koolide tööst osavõtjaid usklikke arvestades on vaja, et tänapäeva teaduse saavutuste esitamisel näidatakse ja tõestatakse meie teadmiste objektiivsus ja tõesus looduse kohta. Sellised teadmised, mis näitavad, et pole olemas üleloomulikke jõude, öönestavad omakorda religiooni mõju ja valmistavad loengute kuulajaid ette tema ajalooliseks ja filosoofiliseks kriitikaks. AÜN Tartu Kultuurihoone juures töötav ateismiteaduskond on seda arvestanud juba oma töö esimestest aastatest alates. Tema töö esimesel 1961/62. õppeaastal oli ette nähtud läbi viia 13 loengut (vt. lisa nr.1), kusjuures loengukursus oli jagatud kahte tsüklisse:

¹ vt. lähemalt diplomitöö I pt., § 1.

² Ühingu "Teadus" Valga osakonna jooksev arhiiv.

³ L.Meistri kiri autorile 26.aprillist 1965.a.

- 1) loodusteaduslik tsükkel, kuhu oli lülitatud neli loengut. Need käsitlesid orgaaniliste ühendite ning elu tekkimist maal, taime, loomariigi ja inimese kujunemist.
- 2) tsükkel, mis koosnes üheksast loengust ja andis teadmisi religiooni ajaloo alalt.

Töö käigus võitis teadusliku ateismi rahvaülikool Tartus kiiresti populaarsuse. Kui tööd alustati 50 kuulajaga, siis juba novembris toimuvast kolmandast õppusest võttis osa 120 inimest. Järgnevalt kõikus külastajate arv üritustel alati 100-150 piires.¹

Arvestades kuulajate soove ja lähtudes ka sellest, et 1 aastase programmi raamides saab nendele sisuliselt vähem pakkuda, töötatakse järgnevast, 1962/63. õppeaastast alates Tartu eesti õppekeelega ateismiteaduskonnas 2 aastase programmi alusel. Esimene õppeaasta pühendatakse nüüd täielikult loodusteaduslike probleemide lahendamisele. Sellest õppeaastast alates nimetatakse AUN Tartu Kultuurihoone juures töötavat eesti õppekeelega ateismiteaduskonda loodusteaduste- ja ateismiteaduskonnaks.

Esile tuleb siin tõsta ka Tartus vene keeles töötavat ateismiteaduskonda, kus samuti esimesel õppeaastal antakse kuulajatele teadmised loodusteaduste alalt.²

Ka Kingissepa Rahvaülikooli ateismiteaduskond (vt. lisa nr. 5) ja Võru ateistide kooli³ töösse on sisse võetud

¹ ENSV AUN Tartu Kultuurihoone. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

² Tartu Raudteelaste Klubi. Ateismiteaduskonna kaust.

³ Võru ateistide töömailt, "Küsimused ja vastused", № 1, Ajakirja "Eesti Kommunist" väljaanne 1965, lk. 48 (edaspidi Võru ateistide töömailt).

üksikud sellised teemad. Teiste koolide programmides nad aga puuduvad.

Vähe tähelepanu ateismiteaduskondade töös on pööratud ka meie teaduse saavutustele kosmose uurimise alal. Ometi on võidud kosmoses suurepäraseks relvaks võitluses religiooni vastu.

Maa kunstlikest kaaslastest, kosmoselendudest ja elust kosmoses vesteldakse ainult Kingissepa ja Tartu ateismiteaduskondades (vt. lisa nr.5 ja nr.2,3).Teistes koolides nendele teemadele tähelepanu ei ole pööratud.

Kuna ateismiteaduskondade ja -koolide üheks ülesandeks on võitlevate ateistide ettevalmistamine, siis väga vajalikuks tuleb pidada õppustest osavõtjatele religiooni ajaloolise külje tutvustamist ja meetodilist laadi juhiste andmist teaduslik-ateistlikuks kasvatustöök. Loenguid meetodikast sisaldavad kõikide ateismiteaduskondade ja -koolide tööplaanid, välja arvatud Tartu ateismiteaduskonnad, kus usklike küllastajate suure arvu tõttu ei saa neid pidada.

Loengud kommunistliku partei ja Nõukogude riigi suhtumisest religiooni ja kirikusse, piiblist, selle kujunemisest, kaasaja teoloogide püüdlustest teaduse ja religiooni lepitamiseks jt.küsimustest religiooni ajaloo alalt, moodustavad ateismiteaduskondade ja -koolide tööplaanides põhilise osa.

Peab märkima, et ka elanikkonna laiemates hulkades on nad äratanud elavat huvi.

Nii esitati 1962/63. ö.-a. Tartu loodusteaduste-ja

ateismiteaduskonnas ettekanne "Mis on piibel?" kahes osas ja kuulajaid oli vastavalt 315 ja 347¹. Ettekannet "Kaasaegsete teoloogide katsed usu ja teaduse lepitamiseks" kuulas 237 inimest.²

Tartu loodusteaduste- ja ateismiteaduskond on senini võitlevate ateistide kaadri ettevalmistamise kõrval silmas pidanud ka üldise teaduslik-ateistliku propaganda läbiviimise eesmärke. Sealjuures peeti aga sama temaatikaga loenguid kolm õppeaastat järjest (vt. lisad nr. 1, 2, 3). See vähendas ürituste külastatavust.

Vea parandamiseks loengulise töö alal viidi 1964/65. õppeaastal läbi rida muudatusi.

Nimelt uuendati kuulajate poolt tehtud ettepanekute põhjal loengute temaatikat 80% ulatuses.

Alljärgnevalt toome ära uued loengud, mis sellel õppeaastal kasutusele võeti:

- 1) Telepaatia küsimusi
- 2) Eesti rahva muinasusund
- 3) Kurat - jumala truud sulane ning vaimulike käealune
- 4) Kaasaegse luterluse ideoloogiast
- 5) Kirik kodanlikus Eestis
- 6) Kirik laias maailmas
- 7) Sinu tahtmine sündigu
- 8) Kas usk jumalasse öilistab inimest?
- 9) Kas usk jumalasse hoiab ära kuritegusid?
- 10) Religioossetest pühadest.

Eriti tähtis oli siin loengu "Kaasaegse luterluse

¹ ENSV AÜN Tartu Kultuurihoone. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

² Sealsamas.

ideoloogiast" sissetoomine. Seni oli loengutega rünnatud just religiooni aluseid. Kuid nagu teada, nendest usujüng-rid viimastel aastatel ei püüagi eriti kinni pidada. Antud loeng aitas aga juhtida tähelepanu kiriku tegevusele ja tema ideoloogiale tänapäeva tingimustes.

Vähemtähtis ei ole ka spetsiaalse loengu esitamine kiriku reaktsioonilisest tegevusest kodanlikus Eestis.

Loengute temaatika uuendamine tagas 1964/65. ö.-a. nende külastatavuse 200-300 inimese piirides.¹ Kusjuures erilist poolehoidu kuulajaskonnas leidis diafilmide demonst-reerimine piiblicalastel motiividel koos helitaustaga loen-gutes "Pühitsetud olgu sinu nimi" ja "Sinu tahtmine sündi-gu".

Nimetatud loengute esitamisviis on uudne, sellepärast peatume ühel nendest lähemalt.

Nimelt viidi loengu "Mis on piibel?" teine osa sm.A. Mitti poolt läbi pealkirja all "Meie isa, kes sa oled taevas". Uudne pealkiri tõstis rahva hulgas huvi ja tõm-bas neid kuulama. Sellest räägivad järgmised arvud: loengu esimest osa, mis oli välja kuulutatud vana pealkirja all, kuulas 170 inimest, loengut teemal "Meie isa, kes sa oled taevas" aga 410 inimest.²

Huvi ettekantava vastu oli nii suur, et osa inimesi oli isegi Kohtla-Järvelt.³

Uudne oli ka antud teema esitusviis: lektor ei tsi-teerinud piiblit, vaid projekteeris vastavad osad ekraa-

¹ ENSV AÜN Tartu Kultuurihoone. Ateismiteaduskonna dokumen-tide kaust.

² Sealsamas.

³ sm.A. Mitti käest saadud andmed.

nile. Nii oli välistatud asjaolu, et ettekandjat oleks saanud süüdistada piibliteksti moonutamises. Samuti kergendas see ettekande kuulamist ja tegi ta arusaadavaks, huvitavamaks. Peale selle kasutati loengus veel helikat-kendeid kirikukellade ja kirikumuusikaga ning illustree-rivaid fotosid.

Loengulise temaatika analüüsi lõpul ei ole ülearune meelde tuletada V.I.Lenini sõnu, selle kohta, et ateist-likku propagandat tuleb mõista laiemas mõttes: "Oleks kodan-lik piiratus unustada seda, et inimkonna usuline rõhumine on üksnes ühiskonnas eneses esineva majandusliku rõhumise tulemus ja peegeldus. Ei mingisuguste raamatukeste ega mingisuguse propaganda abil ei saa valgustada proletari-aati, kui teda ei valgusta tema enda võitlus kapitalismi tumedate jõudude vastu."¹

Ateismiteaduskondade ja -koolide tööd vaadeldes aga nägime, et proletariaadi riigi saavutusi just nimelt majan-duslikul, maise heaolu, humaansete inimsuhete jne. alal loengute temaatika koostamisel silmas ei ole pe-e-t u d ja teaduslik-ateistlikku propagandat on mõistetud kitsalt. Loomulikult ei anna selline propaganda maksimaal-seid tulemusi.

2. Teised töövormid.

Ateismiteaduskonna tööd aitavad mitmekesistada popu-laarteaduslikud ja kunstilised filmid. Selles osas on kõige rohkem kogemusi Tartu loodusteaduste- ja ateismiteaduskon-nal. Peatume tema tööil.

¹ V.I.Lenin, 1o.kd., lk.67. Sama mõtet on Lenin rõhutanud ka 15.köites, lk. 373.

Kolmel esimesel õppeaastal demonstreeriti siin tavaliselt peale loengut ühe tunni jooksul populaarteaduslikke filme (vt. lisad nr.1,3).

Sealjuures pöörab ateismiteaduskonna nõukogu tähelepanu sellele, et nende filmide temaatika oleks kooskõlastatud loengute temaatikaga.¹

Kui NSV Liidu Ministrite Nõukogu Kinematograafiakomitee esimehe käskkirjaga 10.märtsist 1964.aastast lubati ka 15 ateistliku sisuga kunstilist filmi tasuta näidata, (vt. lisa nr. 1), siis kasutas ateismiteaduskonna nõukogu selle võimaluse kohe ära oma töö organiseerimisel.² Ja 1964/1965. ö.-a. näidatigi loengute lõpul järgmisi kunstilisi filme: "Kalkunid", "Kirikuvanne", "Pihtimus", "Patune", "Armagedon", "Pilved Borski kohal", "Imettegev ikoon". Peale selle on kolme õppeaasta jooksul läbi viidud ateistlike filmide festivalid AÜN Tartu Kultuurihoone kinosaalis. Igal aastal on näidatud 6-7 kunstilist filmi ja alati on olnud kinokülastajate osavõtt suur (1962. aastal 11 074, 1963.a. 6989 ja 1964.a. 7765 osavõtjat).³

Teistest vabariigi ateismiteaduskondadest ja -koolidest on populaarteaduslikke filme näidatud ainult Kingissepa Rahvaülikooli ateismiteaduskonnas ja Tartu ateismiteaduskonnas (vene keeles). Viimases on käesoleval aastal hakatud demonstreerima ka kunstilisi filme.

Läbiviidud ürituste näitlikustamiseks on igal aastal Tartu loodusteaduste- ja ateismiteaduskonnas korraldatud ka ekskursioone Tartu Tähetorni, Geoloogiamuuseumi, Zoo-

¹ EKP Tartu Linnakomitee ideoloogia osakond. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

² Sealsamas

³ Sealsamas

loogiamuuseumi, Botaanikaaeda ja Leningradi "Religiooni ajaloo ja ateismi muuseumi".

Ekskursioonid on võetud ka Valga ja Kingissepa rahva-ülikoolide ateismiteaduskondade tööplaanidesse.

Kindla koha ateismiteaduskondade ja eriti Tartu loodusteaduste- ja ateismiteaduskonna töös on võitnud temaatilised ning küsimuste ja vastuste öhtud.

Esimesel õppeaastal viidi Tartus läbi ainult üks küsimuste ja vastuste öhtu religiooni ja ateismi alalt. Arvestades elanikkonna suurt huvi sellelaadsete ürituste vastu, võeti neid järgmistel aastatel tööplaanis juba rohkem. Nüüd on temaatilisi ning küsimuste ja vastuste öhtuid läbi viidud järgmistel teemadel:

1. Teadus ja religioon
2. Miks ma ei usu jumalat?
3. Usuimed teaduse valguses
4. Teadusliku fantastika öhtu
5. Inimene ja jumal
6. Pimedusest valgusse
7. Kurat - jumala truu sulane ning abiline
8. Galileo Galilei 400. sünniaastapäev
9. Milline usk on kõige õigem, milline jumal kõige vägevam.

Nendest öhtud teemadel "Teadus ja religioon" ning "Usuimed teaduse valguses" on tööplaanis olnud koguni 2 korda.

Temaatiliste ning küsimuste ja vastuste öhtute külastatavus on alati suur, üksikutel juhtudel on ulatunud

see kuni 400 inimeseni.¹

Ülal vaadeldud teadmiste propageerimise aktiivsete meetodite kasutamise kõrval on NLKP Keskkomitee oma otsuses kultuuriülikoolide kohta 20.augustist 1960.aastast tähelepanu juhtinud ka seminaridele, dispuutidele ja avalikele aruteludele.²

Seda on silmas peetud samuti näidisprogrammis (1964), kus 64 loengutunni kõrval on seminaridele ja teistele kollektiivsetele üritustele määratud 36 tundi.³

Meie vabariigi ateismiteaduskondades ja -koolides viiakse aga seminare läbi ainult Kärđlas (5 seminari)⁴, Kingissepas ja Võrus.

1964.a. avaldatud näidisprogrammis on suurt tähelepanu pööratud ka sellele, et kuulajad juba vahetult õppetöö käigus omandaksid praktilised oskused teaduslik-ateistliku kasvatustöö läbiviimiseks. Sellepärast on siin ära toodud järgmised praktilised ülesanded.⁵ kuulajaile:

1. Õppida tundma antud asustatud punktis, ettevöttes, kolhoosis - inimeste hulgas esinevat usklikkust.
2. Õppida tundma kohalike usuühingute ja nende juhtide tegevust usu jutlustamisel.
3. Õppida tundma suurte usupühade mõju elanikkonnas usklikkuse elavnemisel.
4. Selgitada välja vaimulikkude poolt usukultuse kohta kehtestatud nõukogude seadusandluse jämeda rikkumise juhud.

¹ ENSV AÜN Tartu Kultuurihoone.Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

² Ideoloogilise töö küsimusi, lk. 217.

³ Teadusliku ateismi aluste rahvaülikoolide õppe-temaatiline plaan ja programm, lk.3.

⁴ H.Kindsiko kiri autorile 2.maist 1965.a.

⁵ Teadusliku ateismi aluste rahvaülikoolide õppe-temaatiline plaan ja programm , lk. 8-9.

5. Selgitada välja uute, ilmalike vormide avaldamine pidulike sündmuste ja tähtpäevade tähistamise puhul, ning nende mõjujõud ateistlikus kasvatuses.
6. Ateistlike ürituste organiseerimine ja läbiviimine klubides, ettevõtetes, kolhoosides, brigaadides jne.
7. Esinemine loengute ja vestlustega elanikkonnas.
8. Ateismi õpperingi juhtimine.
9. Individuaalne töö usklikega.
10. Osutada konsultatiivset ja organisatsioonilist abi klubidele, koolidele ja raamatukogudele elanikkonnas tehtava ateistliku kasvatustöö korraldamisel.

Meie vabariigi kahes suuremas ja ulatuslikumate kogemustega ateismiteaduskondades (Tartus asuvates) praktilisi ülesandeid kuulajatele aga seni antud ei ole.

Võrus on otsustatud, et iga õppetööst osavõtja peab kirjutama kursusetöö.¹ Teemad on mitmesugused: vastuolud Vanas ja Uues Testamendis, inimese põlvnemine kaasaegse teaduse valgusel jne. Läbitöötatud kirjandust ja kursusetöö materjale saab siis hiljem kasutada loengute ettevalmistamisel.

Võrus ja Haapsalus on kuulajatele antud ülesandeks ka paralleelselt õppetööst osavõtuga läbi viia individuaalset tööd usklikega ja aidata nendel vabaneda religioossetest eelarvamustest. Oma tööst ja selle tulemustest informeerivad nad kooli, kus nende kogemused läbi arutatakse ja üldistatakse.

Ateismiteaduskondades ja -koolides õppijad on teatud määral tööle rakendatud ka religioossete organisatsioonide

¹ Võru ateistide töömailt, lk.49.

ideoloogia ja tegevuse ning antud organisatsioonis või selle mõjupiirkonnas olevate usklike tundmaõppimiseks. Sellise töö läbiviimine aitab ühest küljest ateistliku selgitustöö organiseerimise otstarbekamaks muuta, teisest küljest aga annab vastavad teadmised, kohalike usuorganisatsioonide kohta ateistide kaadrile juba tema ettevalmistamise käigus. Senini on nimetatud õppevormi kasutatud Valgas, Haapsalus ja Kingissepas.

Oluliseks tööloiguks Võru ateistide koolis õppijaile on stendide ja vitriinide koostamine. Need seatakse üles asutustesse, kolhoosidesse ja kohalikku poliithariduskabinetti. Materjale stendide ja vitriinide jaoks koguvad kuulajad ise.

Pealeselle võtsid Võru ateistide kooli kuulajad aktiivselt osa fonoteegi koostamisest, kuhu on salvestatud üle seitsme tunni huvitavat ateistlikku materjali.¹

Nüüd saab nii fonoteeki kui ka fotoarhiivi õppetöö edasise käigu näitlikustamiseks ära kasutada.

Valgas ja Haapsalus antakse kuulajatele ka suveperioodiks ülesanded. Et mõlemad koolid töötavad alles esimest aastat, siis ei saa kahjuks antud juhul töö praktilistest tulemustest rääkida, kuid juba saavutatugi on kogemuste ja eeskuju seisukohalt äärmiselt suure tähtsusega.

¹ Võru ateistide töömailt, lk.48-49.

3. Lektorite koosseisust.

Väga palju läbiviidava töö sisust sõltub lektoritest, kes meie vabariigi ateismiteaduskondades ja -koolides üritusi läbi viivad.

Tartu loodusteaduste- ja ateismiteaduskonnas on selles osas olukord kõige parem ja aastate jooksul on üritused muutunud siin sisukaks ja huvitavaks.

Ühest küljest on sellele kaasa aidanud lektorite kõrge kvalifikatsioon, teisest küljest asjaolu, et ateismiteaduskonnas on välja kujunenud lektorite kaader, kes siin süstemaatiliselt töötab.¹

1. akadeemik H.Habermann
2. professor J.Aul
3. dotsent V.Riives
4. dotsent H.Viiding
5. dotsent P.Alles
6. dotsent, füüsika-matemaatikakandidaat A.Mitt
7. geoloogiakandidaat E.Löökene
8. bioloogiakandidaat S.Talts
9. bioloogiakandidaat L.Laasimer
10. bioloogiakandidaat H.Ling
11. bioloogiakandidaat K.Paaver
12. filosoofiakandidaat J.Rebane
13. Tartu Etnograafiamuuseumi teaduslik töötaja J.Linnus
14. assistent M.Liigant
15. EKP KK lektor K.Oja

¹ EKP Tartu Linnakomitee ideoloogia osakond. Ateismiteaduskonna dokumentide kaust.

16. aspirant S.Lepik
17. aspirant V.Mullari
18. ühingu "Teadus" lektor V.Timusk
19. vanemõpetaja V.Krinal.

Pideva töö tagajärjel on nendel inimestel juba kujunenud teadmised ja oskused ateistlike loengute läbiviimiseks.

Lektorid, kellel aga puuduvad kogemused ateistlikus töös, instrueeritakse ateismiteaduskonna nõukogu esimehe sm. A.Mitti poolt. Samuti viibivad nende loengutel kogemustega ateistid, kes vajaduse korral esinejaid küsimustevastuste käigus aitavad.¹

Teistes ateismiteaduskondades ja -koolides rakendatakse lektoritena põhiliselt õpetajaid, arste, täitevkomiteede ja parteitöötajaid. Lisaks kutsutakse veel külalisesinejaid Tartust ja Tallinnast.

Erilisi raskusi lektorite kaadri komplekteerimisel on Tartu Raudteelaste Klubi juures rahvaülikooli ateismiteaduskonna nõukogul. Kuna õppetöö toimub siin vene keeles, ja et vabariigis on vene keeles ateistlikel teemadel esinejaid lektoreid vähe, siis on kasutatud külalislektoreid isegi Moskvast ja Leningradist.

Religiooni ajaloo selgitamiseks ja eriti veel metoodilist laadi juhiste andmiseks teaduslik-ateistliku kasvatustöö alal oleks aga tingimata vajalik kohapealse lektorite kaadri olemasolu. See kaader oskaks arvestada religiooni säilimise põhjusi ühes või teises piirkonnas ja sellest

¹ sm. A.Mitti käest saadud andmed.

tulenevaid spetsiifilisi ülesandeid ateismialases töös.

Eelnevalt vaatlesime Kommunistliku partei poolt püstitatud ateismialase töö ülesandeid kaasajal ja kultuuriülikoolide ateismiteaduskondade ja ateismikoolide osa nende ülesannete täitmisel.

K O K K U V Ö T E .

Rääkides ateismialase kasvatustöö ülesannetest kaasajal tuleb niisiis märkida, et tänu ühiskonna elu põhjalikule ümberkujundamisele, kultuurirevolutsioonile ja kommunistliku partei poolt läbiviidavale ulatuslikule kasvatustööle on suurem osa nõukogude inimesi muutunud materialistliku maailmavaatega aktiivseteks kommunismiehitajateks.

Kaasajal on kommunistlik partei püstitanud ülesande vabastada k ö i k nõukogude inimesed usulistest eelarvamustest. Seda materialistliku maailmavaatega uue kommunistliku ühiskonna inimese kasvatamise ülesannet täidavad ka juba mitmendat aastat meie vabariigis tegutsevad kultuuriülikoolide ateismiteaduskonnad ja ateismikoolid. Nad teevad seda edukalt.

Ühest küljest aitavad nad tõsta osavõtivate inimeste teadmiste taset, teisest küljest püüavad nad varustada osavõtjad metoodikaga teaduslik-ateistliku kasvatustöö läbiviimiseks ja säilinud religioosete igandite täielikuks kõrvaldamiseks meie ühiskonnas.

Ja peab märkima, et mõlemas osas on ateismiteaduskonnad ja -koolid saavutanud märkimisväärseid kogemusi: oskuslikult on koostatud loengute temaatika, on võetud kasutusele mitmed aktiivsed töövormid (nagu ekskursioonid, küsimuste-vastuste ja temaatilised õhtud), pööra-

takse tähelepanu praktiliste kogemuste andmisele aktiivseks usuvastaseks tööks jne.

Kuid nagu nägime diplomitöös antud analüüsist esineb ateismiteaduskondade ja -koolide töös veel rida puudusi. Nõrk on nende koordineeritud juhtimine vabariikliku ühingu "Teadus" poolt, ühekülgne veel paljude ateismiteaduskondade tööst osavõtjate koosseis, ühekülgne ka ürituste temaatika ja antavate teoreetiliste teadmiste sidumine praktiliste õppustega, mistõttu mitmete kultuuriülikoolide ateismiteaduskonnad ja ateismikoolid (Tartus ja mujal) ei ole veel väljunud tavaliste lektooriumide raamidest.

Selleks, et viia töötajate kommunistlik kasvatus, sealhulgas teaduslik-ateistlik kasvatustöö, NLKP XXII kongressi poolt püstitatud nõuete kõrgusele, on tarvis parandada muuhulgas ka ateismiteaduskondade ja -koolide tööd meie vabariigis. Tuleb:

- 1) muuta koordineeritumaks nende töö juhtimine kogu vabariigi ulatuses;
- 2) teha enne uue õppeaasta algust ulatuslikku selgitus- ja organiseerimistööd kuulajate kontingendi parandamiseks ning vältida nende väljalangemist hiljem õppeaasta käigus;
- 3) täiendada ateismikoolide ja -teaduskondade õppuste metoodikat, milleks laiemalt rakendada seminare, konverentse, dispuute, ekskursioone ja teisi aktiivseid töövorme ja-meetodeid;
- 4) viia usklikke seas tehtav massiline teaduslik-ateistlik kasvatustöö eraldi lektooriumidesse, et

ateismiteaduskondades ja -koolides avaneks laiem võimalus osavõtjatele metoodilist laadi materjali andmiseks tööks usklikega. Teise võimalusena võiks eraldada ainult võitlevatele ateistidele antava spetsiaalse kursuse, kus siis käsitletaks ateistliku kasvatustöö metoodikat ja seniseid kogemusi, spetsiaalseid loodusteaduslikke, majanduslikke, poliitilisi, religiooni ajaloo jt. küsimusi, mida ei ole otstarbekas usklikele lugeda;

- 5) põhjalikumalt analüüsida ja üldistada vabariigi paremate ateismiteaduskondade ja -koolide töökogemusi.

Autor on veendunud, et lähtudes kommunistliku partei poolt püstitatud ülesannetest töötajate kommunistlikul kasvatamisel ja toetudes töös seni omandatud kogemustele, suudavad kultuuriülikoolide ateismiteaduskonnad ja ateismikoolid anda oma panuse materialistliku maailmavaate väljakujundamisel kõikide nõukogude inimeste juures.

Tartu Rahvaülikooli loodusteaduste- ja ateismi-
teaduskonna T Ö Ö P L A A N 1961/62.ö.-a.

Jrk. nr.	Loengu teema, filmi pealkiri	Läbiviija
1.	Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi suhtumisest religiooni ja kirikusse ("Surematuse tuleriit")	J.Raid
2.	Teaduslik ja usundlik maailmavaade ("Võim aine üle")	H.Habermann
3.	Miks on meie ajal veel usklikke inimesi? ("Sõgedad inimesed"; "Apostlid ilma maskita").	G.Puis
4.	Kuidas tekkis elu maakeral? ("Elu lättel")	H.Habermann
5.	Maakera ja elu arengust ("Elu algus"; "Elu olemus")	H.Röömusoks
6.	Ekskursioon Geoloogiamuuseumi	Rähni
7.	Inimese põlvnemisest ("Teaduse lävel")	J.Aul
8.	Ekskursioon Zooloogiamuuseumi	H.Ling
9.	Kas on olemas hing? ("Unenäod", "Nad näevad jälle")	M.Lööper
10.	Ekskursioon TRÜ Arvutuskeskuse	J.Köiv
11.	Kuidas inimene lõi jumala? ("Reportaaž pimedusest")	J.Linnus
12.	Ekskursioon Etnograafiamuuseumi	T.Vöti
13.	Kommunistlik moraal ja religioosne moraal ("See teeb kõigile muret")	S.Lepik
14.	Sektantlus ENSV-s ("Apostlid ilma maskita")	K.Oja
15.	Usk ja kuritegevus ("Kohtu ees", "Kahekesi metsas")	V.Timusk
16.	Kuidas tähistada perekondlikke sündmusi? ("Kihnu pülmad")	V.Krinal
17.	Ateism eesti kirjanduses ("Jumalakummardajad")	
18.	Ebaarstimine ja selle kahjulikkus ("Kleepuv ämblikuvõrk", "Pimeduse vastu")	V.Kalnin
19.	Ekskursioon Leningradi "Religiooni ajaloo ja ateismi muuseumi"	
20.	Löpuaktus ("Igavesti haljad palmid"-näidend)	

Tartu Rahvaülikooli Loodusteaduste ja Ateismiteaduskonna 1962/63. õppeaasta

õ p p e p r o g r a m m

I k u r s u s

L o e n g u d

1. Kommunistliku partei ja Nõukogude riigi suhtumisest religioonist ja kirikusse.
2. Teaduslik ja usundlik maailmavaade.
3. Maailmaruumi ehitus ja päikesesüsteemi teke.
4. Maakera teke ja areng.
5. Maakera kaasaegse geograafilise pildi teke. Eesti ala ajalugu.
6. Elu teke ja areng maakeral.
- 7-8. Taimeriigi areng.
- 9-10. Loomariigi areng.
11. Inimese põlvnemisest.
- 12-13. Bioloogiliste teaduste areng. Ch. Darwini evolutsiooniõpetus.

Temaatilised õhtud.

1. Teaduse ja usu võitlus tänapäeval.
2. Miks ma ei usu jumalat.

Küsimuste-vastuste õhtud.

1. Zooloogia Muuseum.
2. Geoloogia Muuseum.
3. Botaanika Muuseum.

II k u r s u s

L o e n g u d

1. Päikesesüsteemi ja Maa tekkimine
2. Elu kosmoses
3. Mida uut on andnud kosmoselaevad?
4. Inimühiskonna koidikul.
- 5.-7. Mis on piibel?
8. Mida kõnelevad meile Kumari ümbrikud?
9. Ristiusu levik ja selle põhjused
- 10-11. Kaasaegsete teoloogide katsed usu ja teaduse lepitamiseks.
12. Tööst usklikega.

Temaatilised öhtud

1. Usu imed teaduse valguses
2. Teadusliku fantastika öhtu

Küsimuste-vastuste öhtud 2 korda õppeaasta vältel

Ekskursioonid

1. Tähetorn

Ühised üritused

1. Ateistlike kunstiliste filmide festival
2. Ekskursioon Leningradi
3. Loengu tsükkel taim- ja loomariigi arengust.

Tartu Rahvaülikooli loodusteaduste ja ateismi teaduskonna T Ö Ö P L A A N 1963/64.ö.-a.

I kursus

Jrk. nr.	Kuupäev	T E E M A	Lektor
1.	27.10.63	Kommunistliku partei ja Nõukogude riigi suhtumisest religiooni ja kirikusse. (Risti varjus 2 osa; Kellade helinal 1 osa; Pihtimus 2 osa).	J.Raid ajaloo kand.
2.	10.11.63	Teaduslik ja religioosne maailmavaade (Alert 8 osa; Lööb pilvede pihta 2 osa).	H.Habermann akadeemik
3.	24.11.63	Maailmaruumi ehitus ja päikesesüsteemi teke. (Maailmaruum 4 osa).	V.Riives, dots.
4.	8.12.63	Maakera teke ja areng (Meie planeedi vanadus 1 osa; Päikese kivi 5 osa).	H.Viiding, dots
5.	12.01.64	Maakera kaasaegse geograafilise pildi teke. Eesti NSV ala ajalugu. (Jutustus kivist)	E.Löökene, geol. kand.
6.	26.01.64	Elu teke ja areng maakeral. (Maa minevikust 2 osa; Elu algus 2 osa; Elu olemus 2 osa)	H.Habermann
7.	16.02.64	Taimeriigi areng (I osa). (Taimeriigi mitmekesisus 3 osa; Taimede kasvamine ja arenemine 3 osa).	S.Talts, biol. kand.
8.	01.03.64	Taimeriigi areng (II osa) (Jutustus taimede elust 4 osa; Valgus ja elu 5 osa).	L.Laasimer biol. kand.
9.	15.03.64	Loomariigi areng (I osa) (Elu kroonika 2 osa; Esivanemate teed mööda)	H.Ling biol. kand.
10.	29.03.64	Loomariigi areng (II osa) (Nektari riigis 5 osa)	K.Paaver biol. kand.
11.	12.04.64	Inimese põlvnemine (Teadvuse lävel 5 osa).	J.Aul, prof.
12.	19.04.64	Ch.Darwini evolutsiooniõpetus. (Ch. Darwin 2 osa; Ivan Pavlov 4 osa).	P.Alles, dots.
13.	26.04.64	Bioloogiliste teaduste areng. (Nähtamatu vaenlase jälil 7 osa)kand.	Ü.Pavel, vet.

II. Temaatilised öhtud

Jrk. nr.	Kuupäev	Ü r i t u s	Vastutaja
1.	15.12.63	Küsimuste-vastuste öhtu: "Kurat - jumala truu sulane ning abiline" (Kohtumine saatanaga 7 osa)	A.Mitt
2.	22.12.63	"Kirikuimed" teaduse valguses (Jutustus halost 1 osa)	R.Tani
3.	09.02.64	Galileo Galilei 400 sünniaasta-päevaks (Deklamaatorid, kontsert)	L.Valt ja A.Mitt
4.	10.05.64	Küsimuste-vastuste öhtu (Maa-suur magnet 2 osa; Maa-värisemisest 1 osa; Batumi botaanikaaed 2 osa)	R.Kullaste
5.	17.05.64	Löpuaktus (koos II kursusega)	A.Mitt ja R.Kullaste

III . Ekskursioonid.

Jrk. nr.	Kuupäev	Ekskursiooni koht	Vastutaja
1.	Detsember	Tartu Tähetorn	M.Liigant
2.	19.01.64	Geoloogiamuseum	E.Löökene
3.	05.04.64	Zooloogiamuseum	H.Ling
4.	Juuni	Botaanikaaed	E.Kukk
5.	Juuni	Leningradi "Religiooni ajaloo ja ateismi muuseum"	ja R.Kullaste

IV. Ateistlike filmide festival.

Viiakse läbi märtsis 1964.a.

II k u r s u s .

L o e n g u d .

Jrk. nr.	Kuupäev	T E E M A	Lektor
1.	20.10.63	Inimühiskonna koidikul. (Teadvuse lävel 5 osa; Kuidas inimene lõi jumala 2 osa).	J.Rebane fil. kand
2.	03.11.63	Kuidas inimene lõi jumala? (Aku-Aku 9 osa)	J.Linnus n.t. tööt.
3.	17.11.63	Kas on olemas hing? (Unenäod 2 osa; Surmalemääratute elu eest 7 osa)	J.Saarmaa prof.
4.	01.12.63	Elu kosmoses. (Ma olin Päikese kaaslane 7 osa)	M.Liigant assistent
5.	05.01.64	Mis on piibel? (I osa) (Pihtimus 2 osa; Ma sain nägijaks 2 osa; Minu lahtiütlemine 1 osa; Välk ja müristamine 1 osa)	A.Mitt f.-m. kand.
6.	19.01.64	Meie isa, kes sa oled taevas (Pimedusest valgusesse 1 osa; Tagasipöördumine ellu 2 osa)	A.Mitt
7.	02.02.64	Mida jutustava meile Kumrani ümbrikud? (Kon-Tiki)	S.Mäesalu
8.	23.02.64	Ristuskuju kujunemine ja selle levimise põhjused. (Risti varjus 2 osa; Ateismi muuseum 2 osa; Pimeduse vastu 2 osa)	K.Oja EKP KK lek- tor
9.	15.03.64	Kommunistlik ja religioosne moraal (Meie aja kangelas)	S.Lepik aspirant
10.	22.03.64	Sektantlus Eesti NSV-s. (Jumalakummardajad 2 osa; Meie kõrval 1 osa; Töde nelipühilastest 2 osa)	K.Oja
11.	05.04.64	Missugune seos on kultuuril ja religioonil? (Kas religioon kuulub kultuuri või kultuurituse valdkonda?)	V.Mullari aspirant
12.	19.04.64	Usk ja kuritegevus. (Kohtu ees 2 osa; Valeprohvetid 2 osa; Kellade helinal 1 osa)	V.Timusk "Teadus" liige
13.	26.04.64	Kuidas tähistada perekondlikke sündmusi. (Kihnu pulmad 4 osa)	V.Krinal v.õpetaja
14.	26.04.64	Tee vaimsele vabadusele	A.Ossipov

II Temaatilised öhtud.

Jrk. nr.	Kuupäev	Ü R I T U S	Vastutaja
1.	15.12.63	Küsimuste-vastuste öhtu teemal: "Kurat - jumala truu sulane ning abiline".	dots.A.Mitt
2.	22.12.63	"Kirikuimed" teaduse valguses.	van.öpet. R.Tani
3.	09.02.64	Galileo Galilei 400.sünniaastapäevaks	v.öp.L.Valt dots. A.Mitt
4.	10.05.64	Küsimuste-vastuste öhtu	R.Kullaste
5.	17.05.64	Löpuaktus	

III Ekskursioonid.

1. TRÜ Arvutuskeskus A.Mitt
2. Etnograafiamuuseum R.Kullaste
3. Leningradi "Religiooni ajaloo ja ateismi muuseum" R.Kullaste

IV Ateistlike filmide festival.

Läbiviimine märtsis 1964.a.

Plaan heaks kiidetud loodusteaduste ja ateismi teaduskonna Nõukogu koosolekul 24.sept. 1963.a.

/A.Mitt/
Nõukogu esimees

/V.Mullari/
Nõukogu sekretär

Tartu Rahvaülikooli loodusteaduste ja ateismiteadus-
 konna T Ö Ö P L A A N 1964/65. ö.-a.
 I k u r s u s

Jrk. nr.	Kuupäev	T E E M A	Lektor
1.	18.10.64	Elu teke ning areng looduses ja laboratooriumis ("Elusammud" 5 osa)	H.Habermann
2.	01.11.64	Hingest, vaimust ja telepaatiast ("Sõna ravib" 2 osa; "Surmale määratud elu eest" 7 osa)	H.Kadastik (üliõpilane)
3.	15.11.64	Ristiusu tekkimine ja kujunemine maailmareligiooniks. ("Kalkunid" 7 osa).	K.Oja
4.	29.11.64	"Pühitsetud olgu sinu nimi!" ("Tagasipöördumine ellu" 2 osa; "Viimne pihtimus" 1 osa)	A.Mitt
5.	13.12.64	"Sinu tahtmine sündigu!" ("Kirikuvanne" 5 osa)	A.Mitt
6.	10.01.65	Eesti rahva muinasusund ("Pihtimus" 10 osa)	H.Tampere
7.	24.01.65	Kirik kodanlikus Eestis ("Risti varjus" 2 osa; "Must protsessioon" 2 osa; "Pimeduse vastu" 2 osa)	J.Raid
8.	07.02.65	Kaasaegsest luterluse ideoloogiast ("Valeprohvetid" 2 osa; Kihnu pulmad" 4 osa)	K.Vimmsaare
9.	21.02.65	Kurat jumala truu sulane ning lähim abiline. ("Kohtumine saatana-ga" 7 osa)	A.Mitt
10.	07.03.65	Kas usk jumalasse õilistab inimest? ("Patune" 8 osa)	K.Oja
11.	21.03.65	Usk ja kuritegevus ("Armagedon" - 1 tund 40 min.)	V.Timusk
12.	04.04.65	Mis on teaduslik ateism? ("Surematuse tuleriit" 10 osa)	L.Valt
13.	18.04.65	Kirik "laias maailmas" ("Püha Jörgeni pidu" 7 osa)	K.Oja

II . Temaatilised õhtud

Kuupäev	Ü r i t u s	Vas tutaja
27.12.64	Milline usk on kõige õigem, milline jumal kõige vägevam? (Suuremad mitte-kristlikud usundid) ("Apostlid ilma maskita" 2 osa; "Jumalakummardajad" 2 osa; "Kohtu ees" 2 osa)	R.Kullaste
09.05.65	Küsimuste-vastuste õhtu: "Teadus ja religioon". ("Mitte jumala, vaid inimese poolt" 2 osa; "Avastuse ütleb ette loodus" 2 osa; "Mõttest kiiremini" 2 osa)	Mitt, A.
16.05.65	"Inimese eest" ("Armastan sind, elu" 9 osa)	R.Kullaste

III. Ekskursioonid

Kuupäev	Ekskursiooni koht	Vastutaja
Vastavalt il- mastiku olu- korrale	Tõravere tähetorn	M.Liigant R.Kullaste
17.01.65	Etnograafia muuseum	R.Kullaste
25.04.65	TRÜ Arvutuskeskus	A.Mitt
Juuni 1965	Leningradi "Religiooni ajaloo ja ateismi muuseum"	R.Kullaste

II k u r s u s

Jrk. nr.	Kuupäev	T e e m a	Lektor
1.	25.10.64	Kuidas inimene löi jumala? ("Aku-aku" 9 osa)	J.Linnus
2.	01.11.64	Hingest, vaimust, telepaatiast. ("Sõna ravib" 2 osa; "Surmale määratute elu eest" 7 osa)	J.Saarma H.Kadastik
3.	15.11.64	Ristusuu tekkimine ja kujunemine maailmareligiooniks ("Kalkunid" 7 osa)	S.Mäesalu
4.	22.11.64	Mis on piibel? ("Maailma lõpp")	A.Mitt
5.	13.12.64	"Sinu tahtmine sündigu!" ("Kirikuvanne" 5 osa)	A.Mitt
6.	10.01.65	Keda uskusid ja kummardasid vanad eestlased enne "Kristuse importee- rimist Maarjamaale"? ("Pihtimus" 10 osa)	H.Tampere
7.	24.01.65	Kirik kodanlikus Eestis ("Risti varjus" 2 osa; "Must prot- sessioon" 2 osa; "Pimeduse vastu" 2 osa)	J.Raid
8.	07.02.65	Kaasaegsest luterluse ideoloogi- ast. ("Valeprohvetid" 2 osa; "Kih- nu pulmad" 4 osa)	K.Vimmsaare
9.	21.02.65	Kurat - jumala truu sulane ning lähim abiline ("Kohtumine saa- tanaga" 7 osa)	A.Mitt
10.	07.03.65	Kas usk jumalasse õilistab inimest? ("Patune" 8 osa)	K.Oja
11.	21.03.65	Usk ja kuritegevus ("Armagedon" 1 tund 40 min.)	V.Timusk
12.	04.04.65	Mis on teaduslik ateism? ("Surematuse tuleriit" 10 osa)	L.Valt
13.	18.04.65	Kirik laias maailmas ("Püha Jõrgeni pidu" 7 osa)	K.Oja

II. Teemaatilised öhtud.

Kuupäev	Ü r i t u s	Vastutaja
27.12.64	"Milline usk on kõige õigem, milline jumal kõige vägevam? (Suuremad mittekristlikud usundid) ("Apostlid ilma maskita" 2 osa; "Jumalakummardajad" 2 osa; "Kohtu ees" 2 osa)	R.Kullaste
09.05.65	Küsimuste vastuste öhtu: "Teadus ja religioon" ("Mitte jumala, vaid inimese poolt" 2 osa; "Avastuse ütleb ette loodus" 2 osa; "Mõttest kiiremini" 2 osa)	A.Mitt
16.05.65	"Inimese eest" ("Armastan sind, elu" 9 osa)	R.Kullaste

III. Ekskursioonid

kuupäev	ekskursiooni koht	Vastutaja
Olenevalt ilmastikust	Tõravere tähetorn	M.Liigant R.Kullaste
17.01.65	TRÜ Arvutuskeskus	A.Mitt
25.04.65	Etnograafia muuseum	R.Kullaste
Juuni 1965	Leningradi "Religiooni Ajaloo ja Ateismi Muuseum"	R.Kullaste

Plaan läbi arutatud ja heaks kiidetud loodusteaduste ja ateismiteaduskonna Nõukogu koosolekul 28.sept.1964.a.

Nõukogu esimees /A.Mitt/

Nõukogu sekretär /J.Linnus/

Kingissepa Rahvaülikooli teadusliku ateismi

osakonna tööplaan 1964/65. ö.-a.

Kuupäev	Loengu teema, filmi pealkiri	Lektor
8.okt.	1. Nõukogude valitsuse ja kommunistliku partei suhtumine religioonis- se ja kirikusse.	TSN TK aseesi- mees E.Alt
	2. Meie ajastu iseloom ja maailma kommunistliku liikumise peasuund "Kuidas inimene lõi jumala?" 2 osa "Minu lahtiütlemine" 1 osa	
22. okt.	1. Religiooni säilimise põhjused NSV Liidus.	KK öp.J.Lees
	2. Kaasaegsete teoloogide püüdlused religiooni ja teaduse lepitamiseks "Jutustus halost" 1 osa "Aastaaegade vahetus" 1 osa	TRÜ v.ö.Valt või L.Meister
12. nov.	1. Teadus ja usk elust ja surmast Kas on olemas hing?	Muhu jsk. arst arst ERSS
	2. Marksism-leninism sotsialismi ja kommunismi ehitamise seaduspära- sustest. ("Unenäod" 2 osa)	
10.dets.	1. Maakera kaasaegse geograafilise pildi teke. Eesti NSV ala ajalugu	TRÜ dots. E.Löökene või KK öp.E.Aeg
	2. "Inimühiskonna koidikul" "Meie planeedi vanus" 1 osa; "Tähelepanu, meteoriidid!" 1 osa	TRÜ-st J.Reba ne
26.nov.	1. Meie isa, kes sa oled taevas "Mitte jumala, vaid inimese poolt" "Öhupall jätkab lendamist"	dots. A.Mitt
24. dets.	1. Teadus ja usk inimese põlvnemisest.	prof.J.Aul
	2. Marksismi-leninismi õpetuse edasi- arendamine NLKP programmis sotsia- listliku riigi küsimustes. "Elu kroonika" 2 osa.	või KK öp. A.Viikov
14. jaan.	1. Maa kunstlikud kaaslased ja religi- oon	TA FAI H. Preem või KK öp.M.Pe- tersson
	2. Elu probleemist maailmaruumis teaduse ja religiooni valgusel "Automaadid kosmoses" 2 osa.	TRÜ assist. M.Liigant
28.jaan.	1. Moraal ja religioon."Sögedad ini- mesed" 2 osa, "Risti varjus" 2 osa.	TPI aspirant V.Pohla või J.Löbu KK.öp

1	2	3
11.veebr.	1.Kultuur ja religioon. "Esimene maailmas" 2 osa; "Mängib Van Gliburn" 2 osa	RT"Vanemuine" peanäitejuht K.Ird või KK.öp.Jöelaid
25.veebr.	1.Ebaarstimise kahjulikkusest 2.Marksismi-leninismi õpetus parteist ja selle edasiaren- damisest NLKP programmis "Surmalemääratute elu eest" 7 osa	Kingissepa arst Roosleht
11.märtsil	1.Usulisest müstitsismist vä- lismaal. 2.ilmalikest kombetalitlustest Võru rajoonis("Ruutu kunin- gas" 2 osa).	TRÜ dots.J.Kalits A.Ojasoo või S.Seil
25.märtsil	1.Vene õigeusu ideoloogiast tänapäeval 2.Luterluse ideoloogiast täna- päeval.("Ma sain nägijaks" 2 osa; "Papp Golubnost" 1 osa)	Timusk Kingisse- past TPI õppejõud K.Vimmsaare
8.aprill	1.Sektantslusest Eesti NSV-s: nelipühilastest, baptistidest, metodistidest ja adventistidest. "Maavärisemisest" 1 osa;"Meie kõrval" 1 osa;Kohtla-Järve ate- istide amatöörfilm baptistide ristimisest - 7 min.	Timusk
22.aprill	1.Eesti realistlikud kirjanikud usust. "Elu olemus" 2 osa.	L.Meister KK öp.
13.mail	1.NLKP teaduslik-ateistliku töö vormidest ja meetoditest. 2.Marksism-leninism kommunistlike parteide rahvusvahelisest ühtsu- sust ja monoliitsusest. "Aku-Aku" või "Kahe maailma piiril" 2 osa.	
27. mail	1.Arstiteaduse uusimaid saavutusi "Nähtamatu vaenlase jälil" 7 osa	A.Haavel Kingis- sepa Rajooni- haigla peakirur
okt.	Ekskursioon Tallinna: 1) Loodusteaduse muuseum 2) Tööliste Kelder 3) Draamateater.	

Valga Rahvaülikooli ateistliku osakonna 1964/65.ö.-a.

õ p p e p l a a n .

Jrk. nr.	A e g	T e e m a	Läbiviija
1.	29.10.64	1.NLKP ja Nõukogude Valitsuse suhtumine religiooni ja kirikusse 2.Tänapäeva nõukogude seadusandlus kiriku ja kultuuri küsimustes 3.Religioossed imed teaduse valguses. (metoodiline ettekanne koos keemiaalaste katsetega).	A.Reidla S.Jurtšenko L.Jakobson
2.	26.11.64	1.Võitlus rahu eest ja maailma revolutsiooniprotsessi areng 2.Kirjanik ja kirik (metoodiline ettekanne kirjandusteoste kasutamisest ateistlikel teemadel) 3.Abiks ilmalike kombetalitluste läbiviijaile - matmine (metoodilis-kogemuslikud ettekanded) a)kollektiivi osa ilmalike matmistele läbiviimisel b)üldiseid juhtnöõre ilmalike matmistele läbiviimisel c)minu kogemusi ilmalike matmistele läbiviimisel d)Millist repertuaari kasutada	V.Reitsnik T.Kenkman A.Reidla L.Javorskaja H.Mägi K.Luht
3.	22.12.64	1.Eesti rahva muinasusundid 2.Ristiusu kujunemine ja selle levimise põhjused 3.Abiks ilmalike kombetalitluste läbiviijatele: sünnitunnistuste pidulik kätteandmine, laste nimepäevad, kevadpäevad. 4.Ulesanded osavõtjatele: kuulata rajooni kirikutes ja palvemajades jõulu- ja uusaastajutlusi.	L.Jakobson Heiberg, A. L.Jakobson
4.	22.01.65	1.Sotsialistliku maailmasüsteem - kaasaja otsustav revolutsiooniline faktor. 2.Kurat - jumala truu sulane ning vaimulike käealune 3.Usulise propaganda vormid rajoonis.Ülevaated jõulu- ja uusaastajutlustest rajooni kirikutes ja palvemajades.	M.Tiro A.Mitt Isikud, kes said vasta-va ülesande detsembris

5. 17.02.65 1.Mis on elu möte A.Vallner
2.Kommunistlik ja religioosne Tiirats
moraal
3.Abiks ilmalike kombetalitluste R.Kunts
läbiviijatele:pidulik passide
kätteandmine. 1.tööpäev, noorte
suvepäevad.
6. 15.-20. 1.Ekskursioon Valga-Tartu-Täravere
03.65 -Valga.
Objektid: Tartus - zooloogia ja geoloogia
muuseumid
Täraveres - observatoorium
a) Tartus ettekanne: "Mida
kujutab endast piibel ja
kuidas seda rakendada reli-
gioosete seisukohtade kum-
mutamisel" A.Mitt
7. 19.-24. 1.Rahvuslik vabadusliikumine V.Pennonen
04.65 2.Mis on hing
3.Abiks ilmalike kombetalitluste
läbiviijatele: abiellumine, töö-
juubelid, pensionile saatmine L.Javorskaja
8. 17-22. 1.Teaduslik-ateistliku propaganda
05.65 ülesannetest suve perioodil. A.Reidla
2.Abiks ilmalike kombetalitluste
läbiviijatele:kalmistupäevad, uute
hoonete ekspluatatsiooni andmine.K.Luht
3.Kokkuvõte I õppeaasta tööst L.Jakobson

D I P L O M I T Õ Õ S V I I D A T U D K I R J A N D U S

Marksismi-leninismi klassikud:

Engels, F. - Anti-Dühring, Tallinn 1951, lk. 279.

Lenin, V.I.- Marksismi kolm allikat ja kolm komponenti,
Teosed, 19.kd., Tallinn 1953.

Lenin, V.I.- Sotsialism ja usk, Teosed, 10.kd., Tallinn 1952.

Lenin, V.I.- Töölispartei suhtumisest religiooni, Teosed,
15.kd., Tallinn 1953.

Маркс, К. и-Энгельс, Ф. Немецкая идеология, Москва 1956, ст.28.

Маркс, К. - К критике гегелевской философии права, К.Маркс
и Ф.Энгельс, Соч.изд.второе, Москва 1954, Т.I, ст.
415.

Marx, K. - Kapital, I kd., Tallinn 1953, lk.77.

Muu kirjandus:

Anufrief, N.- Ateismi maja Odessas, "Edasi" nr.120, 18. juu-
nist 1960.a.

Боевая программа, "Наука и религия" 1963, № II.

Философская энциклопедия, Москва 1960, Т.I, стр. 107-III.

Gubanov, N.-Religioosete igandite olemasolu põhjustest
NSV Liidus, "Teadus ja religioon" (artiklite
kogumik), Tallinn 1959.

Ideoloogilise töö küsimusi, NLKP tähtsamate otsuste kogumik
(1954-1961), Tallinn 1962.

Iljitišov, L. - Teadusliku maailmavaate kujundamine ja
ateistlik kasvatustöö, "Eesti Kommunist"
1964, nr. 2.

Kolonitski, P.- Kõigil põhjustel pole ühesugune tähtsus,
"Rahva Hääl" nr. 64, 18.märtsist 1965.

Кривелёв, И.А. - Ленин о религии, Москва 1960,
Kröveljov, I.A. - Religiooni sotsiaalsed ja gnoseoloogilised
juured, "Teadus ja religioon" (artiklite
kogumik), Tallinn 1959.

Левада, Ю. - Религия как исторический продукт, "Вопросы
философии" 1965, № 4.

Марксистско-ленинская философия. Учебное пособие, Политиздат,
Москва 1964.

Митт, А. Университет атеизма, "Коммунист"/Вильнюс/1962.
NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite
resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn
1956.

Плеханов, Г.В.- Избр. филос. произв., Т. III, Госполитиздат,
Москва 1951, стр. 105.

Померанцев, В. - Эксперимент, "Наука и религия" 1965, № I, ст. 4

Примерный учебно-тематический план и программа по основам
научного атеизма, Изд. "Знание", Москва 1962.

Смотр народных университетов, Изд. "Знание", Москва 1965.
Soop, K. - Kohtla-Järve ateistide töökogemusi, Tallinn
1963.

Teadusliku ateismialuste rahvaülikoolide õppe-teaduslik
plaan ja programm, Kirjastus "Znanije",
Moskva 1964.

Токерев, С.А. - Религия в истории народов мира, Политиздат,
Москва 1964.

Чашников, В.И., XXII съезд КПСС и вопросы научно-атеистического воспитания трудящихся, "О некоторых особенностях современной религиозной идеологии," Изд. Московского университета 1964.

Vimmsaare, K.- Teaduslik-ateistliku kasvatustöö ülesanded NLKP XXII kongressi otsuste valguses, Tallinna Polütehnilise Instituudi toimetised, vihik nr. 8, Tallinn 1963.

Вопросы идеологической работы. Сборник важнейших решений КПСС /1954-1961 годы/ Москва 1961.

Võru ateistide töömait, "Küsimused ja vastused", nr.1, ajakirja "Eesti Kommunist" väljaanne 1965.

Р Е З Ю М Е

Гармоническое развитие личности в коммунистическом обществе требует преодоления всех пережитков прошлого, в том числе и религиозных предрасудков.

Это положение и учитывается в настоящей дипломной работе, так как в ней рассматриваются вопросы атеистического воспитания в современной эпохе.

Для того, чтобы понять задачи поставленные нашей партией в этой области, сначала автор останавливается коротко на истории религии и атеизма, открывает их понятие и сущность.

дальше рассматриваются причины сохранения религии в нашем обществе и вытекающие из этих причин задачи по работе научно-атеистического воспитания. Особое внимание уделяется при этом роли факультетов атеизма народных университетов и школ атеизма, опыту их работы.

Кроме того, приводятся предложения для улучшения работы в этой области и по повышению общеобразовательных знаний и по подготовке кадров атеистического воспитания.

S I S U K O R D

SISSEJUHATUS

Ipt. KOMMUNISTLIK PARTEI ATEISMIALASE TÖÖ ÜLESANNETEST KAASAJAL	lk.4
§ 1. Religiooni ja ateismi olemusest	lk.4
§ 2. Religiooni tekkimise põhjustest, teda toitvatest "juurtest"	lk.8
§ 3. Kommunistliku partei suhtumisest religiooni	lk.12
§ 4. Religioosete igandite säilimise põhjustest kaasajal ja nende üle- tamise teedest	lk.13
II pt. KULTUURIÜLIKOOLIDE ATEISMITEADUS- KONDADE KOGEMUSTEST ATEISTLIKU KASVATUSTÖÖ LÄBIVIIMISEL EESTI NSV-s	lk.31
§1 Ateismiteaduskondade osast ja orga- nisatsioonist	lk.32
§2. Ateismiteaduskondade töö sisulisest küljest	lk.40
1. Loenguline töö	lk.44
2. Teised töövormid	lk.49
3. Lektorite koosseisust	lk.55
KOKKUVÖTE	lk.58
LISAD	lk.61
DIPLOMITÖÖS VIIDATUD KIRJANDUS	lk.76
RESÜMEE	lk.79